

Família i ciutadans honorats. Les estratègies d'adaptació de la petita noblesa catalana (segles XVIII-XIX)¹

Llorenç Ferrer i Alòs

Universitat de Barcelona

En investigacions anteriors (FERRER ALÒS, 1991b,1993,1995;1996a) hem plantejat que el sistema de transmissió de béns que s'havia desenvolupat a Catalunya tenia una lògica que es basava a grans trets en els següents supòsits: a/ el sistema d'hereu únic que s'havia desenvolupat a Catalunya estava plenament assentat en el segle XVIII i tots els grups socials el feien servir; b/ el sistema es basava en el nomenament del fill mascle primogènit com a hereu del patrimoni familiar amb l'obligació de cuidar del pares i col·locar als seus germans el millor possible mitjançant el pagament de dots i lligítimes gairebé sempre en diner per evitar la disgregació patrimonial; c/ aquesta col·locació era inevitablement desigual respecte a l'hereu ja que els dots i lligítimes no podien ésser superiors al patrimoni que les generava, del que es deduia que l'hereu tendia a casar-se amb una dona que tenia un origen social superior i els cabalers i cabaleres s'havien de casar socialment cap avall. Davant d'aquest descens social, les estratègies familiars consistien a impedir aquesta degradació social implícita en el sistema; d/ cada grup social accedia als recursos de forma diferent cosa que condicionava les possibilitats de reproduir-se socialment i obligava a desenvolupar estratègies específiques per afrontar les contradiccions detectades en el sistema hereditari; i e/ encara que les famílies actuen d'acord amb una norma general i podem descriure les característiques que es repeteixen generació darrere generació, les conjuntures concretes i els interessos immediats generaven comportaments específics i adaptacions que s'allunyen del model ideal.

Fins ara hem dedicat alguns treballs a l'estudi de les estratègies desenvolupades pels camperols acomodats de mas, segurament els millor adaptats al sistema hereditari català (FERRER ALÒS, 1991b) i a la burgesia comercial i industrial

1. El gruix d'aquest article fou redactat fa uns anys per formar part d'un llibre col·lectiu que finalment no va veure la llum. Formava part de la reflexió sobre grups socials i família i l'hem recuperat per completar els estudis que estem realitzant sobre família a Catalunya.

(FERRER ALÒS, 1994). En aquest treball volem acostar-nos a les estratègies de la petita noblesa a partir del cas de la família Torras de Bages/Argullol de Manresa i d'altres informacions genealògiques publicades per altres autors³.

La petita noblesa catalana i els ciutadans honrats

L'accés a títols de noblesa era, sens dubte, una de les formes de manifestar l'ascens social i, per això, en els segles XVII i XVIII foren molts els artesans, comerciants i pagesos enriquits que intentaren accedir a alguna mena de títol. Tot i que la concessió del títol depenia en darrera instància de la monarquia també és cert que els monarques van estar disposats a engrandir la nòmina de títols per poder gaudir d'un suport social més ampli entre els grups socials acomodats de la població. Existien tres menes de nomenaments: la noblesa amb títol, la noblesa sense títol que el rei podia nomenar per agrair serveis prestats i que rebien el nom de *cavallers* i el títol de ciutadà honrat que, en principi estava vinculat als serveis a una ciutat, però que aviat es va convertir en un dels títols de la petita noblesa que també concedia el Rei. Durant els segles XVII i XVIII es van donar molts títols de cavallers i ciutadans honrats tant a membres de l'administració, comerciants i pagesos de mas enriquits³ (MOLAS RIBALTA, 1977: 173; TORRAS RIBÉ, 1983 237-244).

Com que els mecanismes d'enriquiment seran diversos també ho seran els col·lectius que s'interessaven per aquest ascens social. En primer lloc ens trobem amb l'oligarquia barcelonina que al llarg dels segles XVI i XVII va controlar la ciutat de Barcelona i els membres de la qual van ostentar de forma genuïna el títol de ciutadà honrat de Barcelona (AMELANG, 1986). Era una petita noblesa urbana que no considerarem en aquest treball. En segon lloc, ens trobem amb algunes àrees catalanes de la Catalunya Vella (comarques de Girona i comarca de Vic, sobretot) amb alguns pagesos de mas que es van consolidar després de la guerra dels remences, que es van apropiat d'una quantitat important de masos rònecs i, mitjançant una utilització exhaustiva d'estratègies matrimonials i heredi-

2. Hem utilitzat treballs realitzats per historiadors que reconstrueixen la genealogia i la història d'una família i que responen, en part, a algunes de les preguntes que ens hem formulat i a treballs de genealogistes que sols aporten dades parcials però que també són d'interès (ABADAL, 1968; VIADER GUSTÀ, 1973; TORRAS RIBÉ, 1976; RIQUER, 1979; PAGAROLA, 1984; TERRADES, GARCÍA, 1987; MIRABET CUCALA, 1989; BARRERA, 1990: 414-419; FERNÁNDEZ TRABAL, 1995; PUIG SALELLAS, 1996; OLIVÉ SERRET, 1998; BOSCH, 1999; DEL CAMPO JORDÀ, 2000; HERAS DE ADRI, 2001; OLIVA RICOS, 2002).

3. Sobre les categories nobiliàries a Catalunya i una definició de cada una d'elles es pot veure (FLUVIÀ, 1961: 661-668). La monarquia borbònica va canviar de política respecte als Àustries del segle XVII: mentre aquests van fer una política restrictiva en la concessió de títols, els borbons, en el segle XVIII, els van concedir a les noves forces econòmiques que es desenvolupaven en el país (comerciants, industrials, pagesos de mas acomodats... Un estudi detallat de les concessions es pot trobar a (MORALES ROCA, 1975; MORALES ROCA, 1976; MORALES ROCA, 1979-1980, 1983, 1987).

tàries que més endavant analitzarem en part, van aconseguir una acumulació patrimonial extraordinària. En el segle XVII i XVIII van demanar i aconseguir títols de petita noblesa⁴. Vivien de la renda de la terra i mai fins el segle XIX no van deixar de residir al camp on van reconstruir les seves masies principals. Era, sens dubte, la classe dominant en el món rural (CONGOST, 1990) i la podem classificar de petita noblesa rural. En tercer lloc, nombrosos artesans, comerciants i mercaders que es van enriquir al llarg dels segles XVI i XVII van intentar escalar socialment i incorporar-se a la petita noblesa demanant els mateixos títols⁵. Van invertir els seus ingressos en la compra de terres, en la creació de censals i van exercir alguna professió liberal. Son aquests dos grups els que ens permeten parlar d'una petita noblesa rural a Catalunya⁶.

En aquest treball ens centrarem en el tercer cas a partir de la història de la família Torras de Bages. Recorrerem al segon tipus a efectes de comparació i per constatar estratègies comunes. A Manresa el privilegi de nomenar ciutadans honrats data de l'any 1644 (SOLÀ MORALES, 1968) encara que desconeixem si l'acord de nomenar-ne un cada sis anys es va complir a la pràctica. El cert és que a principis del segle XVIII trobem a les famílies Dalmau (*cavaller*, 1729), Llissach (*cavaller*, 1722 i noble, 1754), Riu (ciutadà honrat, 1728), Soler de la Plana (ciutadà honrat, 1728 i *cavaller*, 1774) i Torras de Bages (ciutadà

4. Les genealogies ens aporten diversos exemples i n'escollim algunes a l'atzar. La família Vilar l'any 1868 havia acumulat al llarg de la seva història 10 patrimonis que provenien de 10 famílies diferents i a mitjan segle XVIII van obtenir per herència el títol de ciutadà honrat (BARRERA, 1990: 418-419). La família Noguer havia obtingut el títol de ciutadà honrat el 1674 i havia incrementat el patrimoni mitjançant tres casaments hereu/pubilla i la compra de diversos masos (VIADER GUSTÀ, 1973). Els Abadal del Pradell de Vic van unificar els patrimonis Abadal, Rovira, Albó, Fontanelles i Pradell i van obtenir diferents títols el 1599, 1709, 1783 i 1792, arribant a la categoria de cavallers (ABADAL, 1968). Els Rosselló foren nomenats ciutadans honrats el 1655 i van unificar els patrimonis Tarrés, Caselles i Rosselló (TERRADES, GARCÍA, 1987). Rosa CONGOST ha identificat que una part important de títols concedits en el segle XVII i XVIII corresponien a pagesos de mas de les comarques gironines (CONGOST, 2000).

5. Molts treballs mostren aquests orígens en la petita noblesa rural (RIU, 1962; TORRAS RIBE, 1976; PLANES ALBETS, 1983: 164 i 251-262; PAGAROLA, 1984; MIRABET CUCALA, 1989; FERRER ALÒS, 1996b). (MUÑOZ, 1984: 53) cita a Caresmar en la seva Carta al Barón de la Linde: "*Muchos de estos fabricantes se hicieron ricos. Empezaron a formar un buen cuerpo de hacienda, y de pelaires se pasaron a labradores y de labradores a caballeros: de forma que de estos principios y no de los godos, descenden tanto aquí como en otros pueblos. no pocos que afectan de rancia nobleza*".

6. El Cens de Floridablanca de 1787 (IGLESIAS, 1969-1970) indica el número de "hidalgos" i individus amb fur militar per corregiment. Si calculem el nombre de "hidalgos" més els individus de fur militar per cada corregiment trobem xifres molt semblants: a Barcelona, on cal pressuposar que hi havia una concentració més alta, hi ha un títol per cada 292,5 habitants però altres corregiments no es queden gaire enrera: Mataró (380,9), Puigcerdà (355), Talarn (279), Tarragona (466), Tortosa (413,8), Vall d'Aran (370,6), Vic (495), Girona (314), Cervera (315,8), Manresa (681), Lleida (698), Montblanc (1117) i ens queda Vilafranca en que hi ha un error que no possibilita el càlcul. Aquestes xifres insinuen un repartiment molt homogeni de títols sobre el territori el que corrobora aquest pes de la petita noblesa rural que viu en els seus pobles. R. CONGOST (1990: 216-217) demostra també aquesta residència rural en el cas de les comarques gironines.

honrat, 1728)'. Totes elles s'havien enriquit en el segle XVIII i/o eren camperols acomodats (Llissach, Torras de Bages) o blanquers⁸.

L'ascens social implicava l'abandonament de les activitats econòmiques que havien estat a la base del seu creixement i l'inici d'estratègies rendistes. Els inventaris d'algunes d'aquestes famílies mostren a principis del segle XVIII que els ingressos procedien dels fruits de les propietats que posseïen sovint cedides en arrendament (quan eren de regadiu) o a parceria (vinyes conreades a rabassa morta) (FERRER ALÒS, 1987); de les pensions de censals i de la professió d'advocat o metge quan s'exercia. Dels inventaris es dedueix que el pas de comerciant/ artesà a rendista es feia amb una base patrimonial dèbil si considerem el nou nivell de vida que havien d'assumir⁹.

Fèlix Torras de Bages, advocat i ciutadà honrat, per començar a centrar-nos en la família que anem a estudiar, posseïa segons l'inventari de 1740: 3.085 lliures invertides en 29 censals, tres cases, una botiga a la plaça Major que era una reminiscència dels seus avantpassats mercaders, dos horts, quatre peces de regadiu d'extensió variable i una vinya, tot a Manresa; el mas Torras de Bages ben situat i amb una capacitat productiva important i les herbes comprades a carta de gràcia al mas Besora; diverses joies, fruits i bestiar a les seves heretats (Not.

7. Els títols i dades dels títols procedeixen de F. MORALES ROCA (1975). Els Torras de Bages ben aviat van fer valdre el seu títol segons es desprèn d'una queixa que Jacint fa el 1728 que li correspon anar davant de Joan Pujol *con motivo de haverle Su Magestad honrado con el título de ciudadano honrado, sacándolo de la esfera de plebeyo* (TORRAS RIBÉ, 1983: 244)

8. Les activitats relacionades amb la pell van ser molt importants a Manresa en el segle XVII i la base de l'enriquiment: d'algunes famílies com les que hem assenyalat (FERRER ALÒS, 1983b, 1986a). L'origen camperol de la família Torras de Bages s'ha de matisar. Efectivament, la família prové d'un mas del mateix nom situat en una parròquia prop de Manresa, però sols en té un. Els hereus del segle XVII es nomenen mercaders, el que ens fa pensar que l'enriquiment de la família fou més una conseqüència de les seves activitats mercantils que no pas agràries, tot i que un accident hereditari passà el mas a la família comerciant de Manresa. Això el situaria millor en el tercer grup.

9. Vegem alguns exemples: la família Calsina de Manresa tenia l'any 1734 diverses cases al carrer del Born de Manresa, 22,4Q de terra a Manresa (de les quals 11,6 eren de regadiu), dos masos (mas Corrons i Graell a Salelles i Pladesans a Sant Salvador de Guardiola) i 962 lliures invertides a censal (Not. SOLER, Inv. 1710-1745 (1734)). La família Rou i Pedrals tenia deutoris per valor de 968 lliures, dues cases a Berga, quatre masos (que semblen petits) dos a Sant Martí de la Nou i dos a Sta. Maria de la Baells (Not. RALLAT, Test. 1762-178, 3-VI-1765). La família Mollet era propietària del mas del mateix nom a Joncadella, 16,5 Q. de regadiu, 10,7 Q. de vinya, 5 d'erm, tres horts i tres cases a Manresa, a més tenia 2.444 lliures invertides a censal (Not. SOLER, Inv. 1710-1745, 10-XI-1719). Aquestes propietats difícilment podien proporcionar un elevat volum de renda que permetés a la família finançar el nou ritme de vida. Només la família Soler de la Plana sembla comptar amb una situació patrimonial molt sòlida i sense problemes per afrontar la nova situació (9 cases a Manresa, 79,8 Q. de regadiu, 38 Q. de vinya a Manresa, 7 masos, un molí paperer, 7.500 lliures invertides en diverses societats, 6.369 lliures invertits en censals i 22.593 lliures en efectiu (Not. MASRAMON 1792, 30-XI-1792/ 20-XII-1796). Aquesta base econòmica es comprova també a la família Padró (TORRAS RIBÉ, 1976:101-143) i a la família Pallarès de Talarn (MIRABET, 1989:58-78). Aquests exemples estan molt lluny dels patrimonis acumulats per les famílies Vilar, Noguier o Abadal.

1Q. (quartera) = 0,296 Ha.

RALLAT 1740, 5-XII-1740). Les terres de Manresa eren arrendades per quantitats fixes en diners que es renovaven cada cinc anys i el mas era conreat per un masover del que rebien la meitat dels fruits. Una part del mas, plantat de vinyes, era cedit a rabassa morta. Els Torras de Bages podien fer créixer els seus ingressos incrementant l'extensió de terres conreades al mas i incrementant la renda de les terres de regadiu. Podien, per tant, aprofitar-se del creixement agrari del segle XVIII. En canvi, el capital invertit a censals, va veure reduïda la seva renda quan l'interès es va reduir el 1750 del 5 al 3% i pels efectes de la inflació¹⁰. Malgrat això la quantitat que tenien invertida no era important.

Amb tot el creixement de la renda i les possibilitats especulatives que proporcionaven els censals per apropiarse de les terres dels camperols (TELLO, 1986) (TORRAS RIBÉ, 1976) no era suficient per finançar el nivell de vida i la reproducció social d'aquest grup social. En el fons hi ha la incapacitat de tot sistema rendista per poder incrementar la base patrimonial que proporciona renda, és a dir, no hi ha recursos per a la inversió (nous censals, noves terres). Una bona part de les genealogies reconstruïdes que hem citat i les nostres investigacions mostren famílies amb problemes monetaris que, en moltes ocasions porten a crisis patrimonials i a extincions familiars¹¹.

Les estratègies hereditàries i matrimonials s'han d'abordar des d'aquesta perspectiva: l'escassetat de recursos explica les opcions i els conflictes dins d'aquest grup social. Intentar-les definir és el que farem en les planes següents.

La creació de vincles

Una de les manifestacions més evidents d'aquestes dificultats era la creació de vincles que impedièren la venda del patrimoni. ¿Quina raó, sinó la por que es pogués desmembrar el patrimoni, explica aquesta insistència? Ideològicament s'argumenta que és la preservació del nom de la casa, però altres grups socials com els camperols acomodats, igualment interessats en aquesta qüestió no creen

10. La família Padró d'Igualada que tenia sumes molt més importants va canviar d'estratègia davant d'aquesta reducció i va invertir el capital en terres (TORRAS, RIBÉ, 1976: 101 y ss.). Una cosa similar van fer els Pallarès encara que amb menys possibilitats degut a la zona geogràfica on estaven assentats (MIRABET, 1989:68-77).

11. Aquesta lògica totalment aplicable al tercer grup que hem definit no sembla aplicable al segon grup que es capaç d'acumular grans quantitats de terres. Encara que algunes famílies compren terres (per tant la renda els permet invertir), l'engrandiment patrimonial es produeix mitjançant el casament hereu/pubilla que és una estratègia de recomposició molt important com veurem. És necessari reconstruir més històries familiars ja que sovint ens n'arriben algunes de les famílies que varen triomfar i no les que es quedaren pel camí com sabem que va passar. Algunes d'elles tenen problemes econòmics en el segle XIX i R. CONGOST (1990: 95, 97, 226, 281) reconeix a finals del segle XVIII problemes en moltes famílies: s'endeuten, venen i algunes parcel·len el patrimoni. Malgrat les aparences és possible que en el segon cas també s'hagi produït una selecció de famílies a causa de les contradiccions del sistema rendista.

vincles. Ni tant sols la figura de *l'hereu gravat té adeptes*¹². Així doncs els vincles eren el mecanisme jurídic mitjançant el qual s'intentava evitar el debilitament de la font principal de renda que era el patrimoni. Jaume Torras de Bages en el seu testament de 1680, redactava el següent:

"i essent mon desig que lo nom de Torras de Bages se conserve ab los bens que Deu nostre senyor es estat servit encomanarme en ma desendencia y posteritat usque ad finem presentis seculi i lo medi ab que los homens poden procurar dita conservacio es disposant en sos bens vincle real y perpetuo(...) i per quant es ma voluntat com tinch dit que la heretat mia se conserve perpetuament en ma familia i descendencia enterament, i que tot entera vaje del un al altre prohibesch expressament tota alienacio, detraccio de trebelianica i falcidia i axi mateix de llegitima com sia ma voluntat que dita llegitima se compense ab los fruits que lucren de ma heretat los que en ella succehiran"¹³.

A més d'intentar que el seu patrimoni es transmetés sencer, definia les línies hereditàries i la solució als possibles accidents; excloïa de l'herència els religiosos, els que no poguessin contreure matrimoni carnal i els que cometessin crim de lesa majestat. Si acabés heretant una filla (és a dir hi hagués pubilla) el seu marit hauria de fer servir el nom de la família.

Es difícil saber fins a quin punt el vincle funcionava a la pràctica. Els Torras de Bages no van començar a vendre fins el segle XX, però els Padró d'Igualada i els Pallarès de Talarn van començar a fer-ho molt abans (MIRABET CUCALA, 1989: 58-78; TORRAS RIBÉ, 1976: 101-143) de manera que no sembla que el vincle tingués una importància decisiva¹⁴. Així i tot, i més endavant tornarem sobre el tema, aquestes famílies sovint s'endeutaren amb l'església per pagar dots o vitalícis a les filles que entraven al convent. O també van utilitzar la transferèn-

12. S'han de distingir els vincles que prohibien a l'hereu l'alienació de la propietat, dels fideicomisos que establien l'ordre successori. En aquest cas l'hereu sols disposava dels seus béns si tenia fills que arribessin a l'edat de fer testament, en cas contrari circulaven segons el que s'havia establert en el testament del pare. Aquests fideicomisos eren practicats tant per la petita noblesa com pels camperols acomodats. El que és específic de la noblesa és la creació de vincles perpetus en què es prohibia la venda del patrimoni rebut, de forma semblant però amb molta menys força als *mayorazgos* castellans (CLAVERO, 1989: 279-287). Els exemples de camperols acomodats que hem trobat utilitzant aquesta figura són sempre casos que han passat per greus dificultats hereditàries i sembla que vulguin preveure que no passaran en el futur. En el mas Morral de Cornet l'avi nomena hereu al seu nét després de morir el seu fill (Not. FERRUSOLA, Test. 1764-1779, 5-X-1764) i Miquel Casajoana crea un vincle quan ha de deixar el patrimoni a la seva filla que és pubilla després de morir l'hereu (Not. RALLAT test. 1762-1770, 6-II-1764).

13. Not. Benet FONT Test. 1679-1693, 10-IX-1680. L'hereu de la generació següent, Jacint, va tornar a incloure una clàusula de creació d'un vincle igual al redactat pel seu pare (Not. Felix SOLER, Test. 1710-1745, 11-III-1733). Els Pallarès de Talarn també van crear vincles en els seus testaments (MIRABET, 1989).

14. Un exemple de com hom pot deixar de banda el vincle en allò que es refereix a la venda de patrimoni es pot veure en el cas de la família Riquer a finals del segle XVIII i principis del XIX (RIQUER, 1979: 127-150).

cia de censals per pagar dots. D'aquesta manera el patrimoni rústic familiar es mantenia intacte, però no el capital que a vegades apareix minorat pels deutes de pensions.

El que volem retenir, doncs, és que aquest grup social va utilitzar la vinculació de la terra com un intent d'evitar que el desgast de la renda acabés repercutint sobre el patrimoni. Era una mesura jurídica, però per afrontar el problema de fons havien d'utilitzar altres mecanismes.

El nomenament d'hereu

La creació del vincle no sols implicava la impossibilitat de vendre el patrimoni, sinó que determinava l'ordre successòri. L'hereu era el fill mascle primogènit i l'herència no passava als seus germans fins que la línia successòria s'hagués extingit. Tampoc passava a les filles mentre hi hagués un fill mascle. Aquesta discriminació es complicava quan hi havia segones núpcies amb fills. Normalment eren preferits els fills del primer matrimoni quan es pactava en capítols, però no sempre era així.

L'any 1680, Jaume va nomenar hereu al seu primogènit i va nomenar substituïts als altres fills mascles, exceptuant-ne un d'ells que era jesuïta, tal com ho preveia el vincle (Not. Benet FONT, test. 1679-1693, 10-IX-1680). L'any 1733 ens trobem amb una particularitat. L'hereu seria el fill mascle primogènit del primer matrimoni, però el seu substituït era el primer fill mascle del segon ja que l'altre mascle del primer era eclesiàstic. Els mascles del segon matrimoni eren preferits a les filles del primer. No tenim els capítols matrimonials del primer matrimoni i, per tant, no sabem el que es va pactar però el que si s'observa és un tracte igualitari entre els fills d'un i altre casament. No sembla, doncs, que el segon matrimoni es fes amb inferioritat de condicions com a vegades passava. Malgrat això, aquesta substitució no va tenir lloc i no sabem si hagués portat problemes (Not. Fèlix SOLER, Test. 1710-1745, 11-III-1733).

Fèlix Torras de Bages va morir poc després del seu pare i a més gairebé no havia conviscut amb ell com veurem més endavant. En el seu testament nomenava hereu el fill que la seva dona portava al ventre, però si aquesta successió no tingués lloc distingia entre els béns vinculats del seu pare que passarien a qui correspongués i els d'adquisició pròpia que passarien a la seva tia de Santpedor "*en recompensa de las molestias puch haverlos donadas en esta ma malaltia*" (Not. Josep SALA TOMASA Test. 1738-1741, 1740 fol. 11, 13-XI-1740). Fixem-nos en aquest cas com és el vincle el que manté intacte el patrimoni davant de l'eventualitat d'un accident biològic.

Molt més interessant és el cas de Josep Argullol i Vidal casat amb la pubilla Torras de Bages. En aquest cas la culminació de l'estratègia hereditària del casament hereu/pubilla s'ha de veure des de la circulació dels béns del pare i de la

mare. Josep Argullol era l'hereu dels patrimonis Argullol i Vidal fruit d'un casament hereu/pubilla dels seus pares. Probablement el patrimoni Argullol era més important que el Vidal.

En el seu testament va nomenar hereu del patrimoni Argullol i l'usdefruit que tenia sobre els béns Torras de Bages (en què havia invertit quantitats considerables de diner) al seu fill mascle primogènit (Josep Antoni) que, a la mort de la seva mare, rebria el patrimoni Torras de Bages. Però, al seu segon fill, Ramon, li deixava el patrimoni Vidal i la fàbrica d'indianes que Argullol havia instal·lat a Manresa (Not. NOVAU Test. 1781-1800, 5-II-1781, API). D'aquesta manera garantia la perpetuïtat del seu patrimoni amb el seu fill gran i col·locava dignament al seu fill segon orientant-lo cap a la activitat industrial. Aquesta estratègia va quedar truncada per la mort sense descendència de l'hereu i Ramon va unificar tots els patrimonis i encara hi va afegir el patrimoni Leon amb un altre casament hereu/pubilla.

A la segona meitat del segle XIX comencen a notar-se alguns canvis que culminaran en el segle XX. A mitjans de segle la família viu un conflicte entre l'hereu (Ramon) i el seu pare (Joaquim). Més endavant descriurem aquest conflicte. Sols recalcar que mentre el pare volia seguir amb l'estratègia tradicional, el fill no s'adaptava als seus plans ja que es casava als 50 anys (quan el seu pare ja pensava que no ho faria) i amb una noia de 19 anys que en prou feines aportava dot. El pare, al final de la seva vida intentarà desheretar-lo, però la justícia convertirà Ramon en hereu.

En el testament de Ramon de 1885, el fill rebel i díscol, fa una professió de fe de les virtuts del sistema d'heretament tradicional:

“Ruego a todos mis hijos muy encarecidamente que no critiquen ni tengan envidia al que de ellos nombraré heredero pues si no reparto entre todos por partes iguales el patrimonio no es por falta del aprecio que tengo a todos, pero deben tener en cuenta el mucho cuidado que he tenido en conservar unido y aumentarse el patrimonio de casa Torras de Bages, Argullol y Leon y tendría a muchos sentimientos el pensar que tuviese que dividirse en tantas partes o porciones, cuando por el contrario dejandolo a uno se sigue la continuación de mi obra y la de mis antepasados que tanto se desvelaron en el aumento, continuación y perpetuidad de su obra. Si así ellos no hubiesen obrado debéis reflexionar que este patrimonio estaría tan fraccionado que en lugar del decente dote que ahora os consigno, es mas que probable que lo recibiríais muy menguado y humilde como lo sería también el nombre y rango de la casa de donde procedéis, y así estimados hijos míos os ruego una vez mas que os estiméis reciprocamente como verdaderos hermanos y que no intenteis nunca el seguir pleito el uno contra del otro si queréis que subsista eternamente mi paternal bendición (Not. J.M.THOMASA 1885, 24-V-1885).

Ramon havia oblidat els conflictes amb el seu pare, però tot i així és especialment interessant que a l'any 1885, l'hereu hagi de justificar davant dels seus

fills perquè no divideix el patrimoni a parts iguals (de fet ens dona la raó clau del sistema d'herència català). Tot plegat significa que hi havia pressió en aquest sentit i ja es començava a notar aquesta tendència en les famílies burgeses i acomodades.

Ramon encara va resistir, però el seu fill Joaquim Argullol Vilaresau, que va tenir tres filles va deixar tot el seu patrimoni (força minvat si es compara amb anys anteriors) a la seva dona però amb la condició de repartir-lo entre les seves tres filles. La mare –Angela Vila- va renunciar a l'herència i el patrimoni fou dividit l'any 1954 en tres parts iguals. La filla gran, Roser, es va quedar amb la casa pairal i el mas Torras de Bages. Era un detall simbòlic (Registre de la Propietat de Manresa n. 1, Argullol).

Com es pot observar, el sistema d'hereu únic va funcionar fins a finals del segle XIX encara que ja començava a ensorrar-se i va quedar desmantellat a mitjan segle XX. La base econòmica de la família ja no eren els patrimonis rústics sinó actius industrials i especulatius. O almenys ho intentaven. La família, organitzada al voltant d'un patrimoni que generava recursos per col·locar els fills i definia un nivell social, era substituïda per una altra en què els recursos s'obtenien per altres vies i canviaven de mà amb més facilitat.

El nombre de fills

Si el patrimoni havia de generar el recursos per col·locar els fills segons, cal pensar que una possible resposta per millorar aquesta col·locació era reduir el nombre de fills, ja que amb menys fills, més diners de llegítima a cadascun. En el quadre següent recollim la mitjana de fills per generació que van tenir 19 famílies catalanes de la petita noblesa i pagesia acomodada des del segle XVI fins el segle XIX¹⁵.

15. Els resultats d'aquest quadre que aportem s'han de prendre amb molta precaució. Està elaborat a partir de genealogies publicades i altres que hem elaborat directament. Les genealogies familiars es solen reconstruir a partir de la documentació privada (testaments, capitols, àpoques) que no solen recollir els albatns ni, sovint, el destí dels cabalers mascles que han arribat a adults, la qual cosa fa que sempre es tingui el dubte de si les generacions són completes o no. Quan es reconstrueixen a partir d'arxius parroquials solen ésser més fiables des d'un punt de vista demogràfic ja que poden recollir els albatns amb més exactitud però el problema es planteja també en l'evolució posterior. Un altre dels problemes és que la qualitat de la informació canvia en el temps, així per exemple les dades genealògiques dels segles XV i XVI solen ésser menys completes que les de segles posteriors. Tot i així és un mètode aproximatiu al comportament demogràfic d'aquestes famílies.

Quadre 1
Fills per generació de 19 famílies catalanes de la
petita noblesa i pagesia acomodada

Família	Fills	Generacions	Mitjana	Albats
Torras de Bages	49	8	6,1	No
Padró (I)	26	4	6,5	Si
Padró (II)	56	8	7	Si
Pallarès	44	6	7,3	Si
Noguer de Segueró	93	13	7,2	Si
Abadal de Vic	30	4	7,5	Si
Heras de Puig	72	9	8	Si
Llobet de Vidreres	73	9	8,1	Si
Jordà	4	12	7,8	Si
Salles de Cruïlles	46	7	6,6	?
Ros de les Olives	50	8	6,25	?
Villarrúbia Moia	33	7	4,3	No
Verdaguer	70	11	6,4	?
Maspons	71	10	7,1	Si
Serrabou de Tavèrnoles	44	6	7,3	Si?
Abadal d'Avinyó	67	8	8,4	Si
Cavaller de Vidrà	51	10	5,1	No
Vila del Soler	37	6	6,2	No
Santmartí de Serraïma	69	8	8,6	Si
Roqueta d'Avinyó	68	10	6,8	Si
Serra de Calders	73	9	8,1	Si
Vilar	73	15	4,86	?
Riquer	46	10	4,6	?
Torrell	58	13	4,46	?
Total	1393	211	6,6	

Fonts: Són d'elaboració pròpia les genealogies de les famílies Torras de Bages, Villarrúbia de Moia, Verdaguer i Abadal d'Avinyó, Vila del Soler (FERRER ALÓS, 1991b) i Roqueta (FERRER ALÓS, 1998). Sobre la genealogia de la família Padró (TORRAS RIBÉ, 1976), Noguer de Segueró (VIADER GUSTÀ, 1973), Abadal del Pradell (ABADAL, 1968), Heras de Puig (HERAS DE ADRI, 2001), Llobet de Vidreres (LLOBET MASACHS, 1992), Jordà (DEL CAMPO JORDÀ, 2000), Salles de Cruïlles (PUIG SALELLAS, 1996), Ros de les Olives (BOSCH GIFRE, 1998), Maspons (MASPONS CAMARASA, 1928), Serrabou (PONCE, 1994), Cavaller de Vidrà (TERRADAS, 1987), Serra de Calders (SERRA COMA, s.d.), Vilar (BARRERA, 1990), Riquer (RIQUER, 1979) i Torrell (PAGAROLA, 1984).

Els resultats que s'obtenen en el quadre 1 són molt clars: les famílies acomodades tenien un nombre important de fills per generació que es situa per sobre dels 6 i arriba als 8 en moltes ocasions si comptem els albats. La mitjana de totes les famílies es situa en 6,6 fills. Només 4 famílies de les 24 tenen una mitjana per

sota de 5 fills i caldria veure si la reconstrucció genealògica és correcta¹⁶. Es podria afirmar a partir d'aquestes dades que no hi havia cap mena de control de la natalitat i, per tant, l'estratègia de reduir el nombre de fills no va començar a plantejar-se fins ben entrat el segle XIX. En el quadre 2 recollim les dades de les generacions de les 19 famílies traient tots els albats que hi apareixen, per tant els resultats indicarien els fills que arribaven a adults.

Quadre 2
Fills per generació sense albats en 19 famílies

Segle	Fills	Generacions	mitjana
XVI	117	24	4,88
XVII	309	56	5,52
XVIII	301	50	6,02
XIX	243	45	5,4

Els resultats mostren un ascens del nombre de fills que arribaven a adults per generació i com es va anar incrementant fins el segle XVIII. Quan el sistema de transmissió de béns estava en ple desenvolupament és quan més fills tenien les famílies acomodades. Es obvi que no hi havia una estratègia de control de natalitat per poder incrementar dots i llegítimes.

En un altre lloc ja hem interpretat aquest fenomen (FERRER ALÒS, 1993). En realitat no es produeix un control de la natalitat fins que no es controla la mortalitat i es pot assegurar que els fills arribin a adults¹⁷. En la lògica del sistema reduir el nombre de fills era arriscar-se a quedar sense descendència i, a més, a eliminar la xarxa de relacions socials que establien les filles mitjançant el matrimoni. Per això, aquestes famílies van preferir una altra estratègia, retardar l'edat de casament dels hereus amb l'objectiu que el patrimoni tingués més temps per acumular els recursos suficients per a col·locar els fills. En realitat el que importa és el temps que passa d'una generació a una altra i l'indicador més precís seria des que neix un hereu fins que neix el següent¹⁸. Una altra forma de càlcul força

16. A la família Villarrúbia hi falten els albats i és una reconstrucció feta a partir de la documentació familiar que tendeix a ignorar els cabalers mascles que marxen de casa; la genealogia dels Vilar d'Osona té més interès en la circulació del patrimoni que en la informació demogràfica, exactament igual que en la genealogia dels Torrell, Folch, Nicolau. Aquests dubtes no permeten parlar de demografia diferenciada entre famílies sobretot les més ennoblides com els Torrell. Es però una hipòtesi a considerar.

17. A la família Pallarès de Talarn de 44 nascuts només 30 van arribar a adults (68%) (MIRABET, 1989: 80). A la rama primogènita dels Padró, de 26 fills, 19 van morir joves sense descendència (TORRAS RIBÉ, 1976: 196). En el mas Heras de Adri la mortalitat infantil afecta el 22,2% dels nens nascuts durant dos segles i el 19% al mas Santmartí (SANMARTÍ, 1995). En el segle XVIII, l'estudi de 10 famílies de Girona dona una mortalitat infantil del 35,4% i del 30,8% en el segle XIX (LLOBET MASACHS, 1994).

18. Utilitzar l'edat que es casa l'hereu és una forma d'acostar-se al problema però ens podem trobar amb un hereu que es casa jove però resulta que era el fill petit de la generació anterior. En aquest cas l'e-

precisa és calcular la mitjana de temps que ha passat d'una generació a una altra a partir de les genealogies partint de la data de casament del primer hereu i la data de casament del darrer hereu. Com es pot deduir no és el mateix que d'una generació a una altra passi un període curt de 20 anys (cinc generacions en un segle) que en passin 33 (tres generacions). El nombre de fills a col·locar disminuirà considerablement en una o altra solució (vegeu quadre 3).

Quadre 3
Mitjana d'anys transcorreguts de generació a generació a les famílies de la petita noblesa i pagesos acomodats

FAMÍLIA	PERÍODE	ANYS	GENERACIONS	MITJANA ANYS
Padró (primogènit)	1642-1786	144	4	36
Padró (col·lateral)	1668-1840	172	6	28,7(a)
Gimbernat	1685-1873	188	5	37,6
Torras de Bages	1624-1897	273	8	34,1
Pallarès	1700-1800	100	3	33,3(b)
Noguer	1504-1886	382	12	31,2
Vilar	1480-1960	480	15	32
Torrell/Folc/ Nicolau	1484-1803	319	9	35,4
Abadal del Pradell (a)	1196-1883	687	18	38,2
Abadal del Pradell (b)	1733-1883	150	4	37,5
Heras de Adri	1588-1834	246	9	27,3
Llobet de Vidreres	1580-1909	329	9	36,5
Santmartí	1546-1904	358	11	32,5
Vila del Soler (Artés)	1713-1840	127	3	42,3
Roqueta (l'Horta Avinyó)	1646-1888	242	8	30,25
Serra (Calders)	1590-1958	368	11	33,45
Maspons	1681-1911	230	7	32,86
Rocafort	1631-1837	206	5	41,2
Verdaguer (Avinyó)	1559-1865	306	11	27,8
Santamaria (Serrateix)	1649-1832	183	7	26,1
Abadal (Avinyó)	1650-1936	286	8	35,8
Villarrúbia (Moià)	1431-1889	458	13	35,2
Ros de les Olives	1581-1819	238	9	26,4
Salles (Cruïlles)	1554-1897	343	9	38,1
Jordà	1573-1909	336	11	30,5
Cavaller de Vidrà	1545-1880	335	11	30,5

(a) 1840 és una data aproximada ja que només sabem l'any de casament amb la segona dona el 1842 després de morir la primera sense fills.

(b) L'arbre no proporciona l'any del casament de diverses generacions. 1800 és un any aproximat ja que sabem que el seu fill va néixer el 1802.

Font: a les referències del quadre 1 cal afegir per la família Gimbernat (PAGAROLA, 1985) i els Santamaria de Serrateix (TERRADAS, 1984).

Òbviament reduir la història de cada família durant tantes generacions a una xifra numèrica estandarditzada té els seus riscos, entre altres coses perquè no tenim en consideració els avatars particulars de cadascuna d'elles (problemes biològics, casaments forçats, etc.). Tot i així, creiem que es molt significatiu que el 7,7% de les famílies deixin passar 40 anys de generació a generació, el 34,6% entre 35 i 39 anys, el 40% entre 30 i 34 i només el 20% per dessota de 30 però sempre per sobre de 25 anys. No hi ha cap dubte que deixar passar un període llarg de temps d'una generació a una altra esdevenia una estratègia practicada de forma generalitzada, la qual cosa reduïa en conjunt el nombre de fills a col·locar per cada família.

Aquesta pràctica no significa que les circumstàncies familiars no obliguessin altres opcions, sobretot quan hi havia bons casaments a la vista i esperar podia malmetre'ls. Quan trobem casaments d'hereus molt joves amb noies molt joves, alguna estratègia patrimonial hi havia al darrera molt més important que el nombre de fills a col·locar. Entre les famílies Padró i Serrals va haver-hi un intercanvi de fills: l'hereu Padró, de 22 anys, es va casar amb una cabalera Serrals de 15 anys i la pubilla Serrals de 26 anys amb un cabaler Padró de 19 anys. En aquest cas l'edat poc importava, l'important era l'operació d'enllaç entre les dues famílies (TORRAS, J.M. 1976: 32).

M. Antònia Torras de Bages, pubilla del patrimoni Torras de Bages, es va casar amb Josep Argullol quan en prou feines tenia 14 anys. Es tractava de resoldre una situació delicada: el seu pare havia mort quan la seva mare estava embarassada i el patrimoni Torras de Bages havia quedat en mans de dues dones, la vídua i la futura hereva. La delicada conjuntura es va resoldre amb un doble casament: la viuda amb el pare Argullol i la pubilla amb el fill i hereu Argullol, així es sumaven dos patrimonis. L'edat dels contraents importava poc, ho era més resoldre la difícil situació familiar i s'havia de fer el més aviat possible¹⁹.

Així doncs, aquestes famílies, igual que els camperols acomodats (FERRER ALÒS, 1991b), i deixant de banda situacions excepcionals, no van optar per reduir el nombre de fills sinó per allargar el temps que havia de passar de gene-

dat d'accés al matrimoni de l'hereu amaga que de generació a generació han passat molts més anys ja que abans que ell s'han col·locat les germanes que tenia. Es a dir, des que un hereu es casa fins que neix el següent hereu pot passar molt de temps, el que ajuda a allargar el període de relleu generacional. La variable que hem d'utilitzar és el temps que transcorre de generació a generació. Una aproximació a aquest tema l'hem realitzat a (FERRER ALÒS, BOSCH PORTELL, 2001).

19. Això passa també amb la família Noguer que en un doble matrimoni entre pare vidu / hereu i mare vídua / pubilla, l'hereu té 14 anys (F. VIADER, 1973). L'hereu Torrell tenia 15 anys i la pubilla Cavaller 13 o 14 quan es van casar. Les dues úniques filles de la família Folc, una de les quals esdevindrà pubilla, es casaran als 15 anys (PAGAROLA, L. 25 y 70). En el mas Verdaguer d'Avinyó l'hereu es casa a 21 anys l'any 1687 perquè es dona un doble casament com els ressenyats i el 1811 i 1830 l'hereu té 19 anys i la pubilla també en tindrà 19 quan es casaran (FERRER ALÒS, 1996b). Es la raó de família concreta la que trenca la regla general de casar els hereus gairebé sempre per damunt dels 30 anys. Sobre el matrimoni infantil per interessos familiars vegeu (LLOBET MASACHIS, 2001).

ració a generació. En aquest marc, el més important era el temps transcorregut d'hereu a hereu, més que l'edat d'accés al matrimoni de la dona²⁰.

El matrimoni dels hereus

Anem a centrar-nos en la família Torras de Bages per analitzar els casaments dels hereus de la família al llarg del temps, encara que també utilitzarem informació d'altres treballs. Les informacions recollides en el quadre 4 permet distingir tres etapes ben diferenciades en les estratègies familiars de la família Torras de Bages:

a) En el segle XVII els Torras de Bages tot just insinuen un ascens social realitzat a partir de la pràctica del comerç. Jaume i Jacint són mercaders i segurament han tingut la sort d'heretar el mas Torras de Bages per defunció sense testament del seu germà hereu²¹. Jaume es va casar amb la filla d'un cotoner²² i Jacint ho feu en primeres núpcies amb una filla d'un blanquer que en els segle XVIII esdevindrà una de les famílies de la petita noblesa local (els Soler de la Plana)²³ i en segones núpcies ja amb una filla d'un doctor en drets²⁴. Aquest darrer casament ja insinua clarament que la família tendia i buscava l'enobliment. De fet Jaume Torras de Bages

20. En alguns sistemes demogràfics europeus l'edat d'accés al matrimoni de la dona es converteix en un dels elements claus pel control de la natalitat: si es retarda el matrimoni de la dona, neixen menys nens, si s'avança en neixen més (WRIGLEY, 1985). No sembla que aquest model funcionés entre pagesos de mas i els ciutadans honrats, ja que el control de la natalitat es feia mitjançant el retardament de la formació de les generacions. Tenim molt poques dades sobre l'accés al matrimoni de la "jove" ja que poques vegades coneixem la data de naixement. Tot sembla indicar que les dones es casaven joves (entre els 20 i 25 anys) a diferència d'hereus i cabalers mascles que ho feien en una edat més avançada. A la família Llobet de Vidreres les joves es van casar a 17, 22, 15, 18, 25, 20, 26, 23, 20, 22, 20, 31 (LLOBET MASACHS, 1992). A la família Heras coneixem algunes joves que es van casar a 29, 12, 22 i 16 (FERRER ALÒS, BOSCH PORTELL, 2001).

21. En el llig. Família Argullol (AHCM) hi ha una nota de l'any 1676 que diu: "*En aquesta data comparegué davant el tribunal el procurador de Jaume Torras de Bages, mercader, ciutadà de Manresa y digué que com lo dit Ramon Torras de Bages donador sia mort de mort natural sens fer testament y esta part de Jaume Torras de Bages demana l'herència*". La donació fou refrendada pel tribunal el 20 de novembre del 1706.

22. Un artesà tèxtil que utilitzava el cotó per fer candeles, veles de vaixell i que sembla que a Manresa va tenir una certa importància durant la primera meitat del segle XVII (GARCIA ESPUCHI, 1998). Serafina Coll era filla de Joan Coll, cotoner i Agnès que en segones núpcies s'havia casat amb Ramon Torras de Bages, pagès, segurament el pare de Jaume. Va morir l'any 1701 a la casa de la plaça Valldaura de Manresa, el que indica que la família ja estava instal·lada a Manresa (Not. Dr. Josep Sala, test. 1700-1745) fol. 55, 17-XI-1701, AHCM).

23. Els Soler de la Plana seran també blanquers enriquits que es convertiran en la petita noblesa local. Josep Soler de la Plana va aconseguir el títol de ciutadà honorat l'any 1734 i el seu fill el de cavaller el 1774 (MORALES ROGA, 1976). Maria Soler, filla de Maurici Soler, blanquer va fer testament el 1712 (Not. Dr. Sala, Test. 1700-1715, fol. 410, 29-VIII-1712, AHCM).

24. Ignàsia Pons era filla del Dr. en Lleis Jacint Pons i es va casar a 17 anys quan el seu marit en tenia més de quaranta i havia quedar vidu (Not. Rallat Cap. 1752-1761, 16-XI-1756, fol. 222, AHCM).

el 1680 ja manifestava que volia construir una capella al mas, el 1696 fundava un benefici eclesiàstic i el 1728 Jacint assoliria el títol de ciutadà honorat²⁵.

Quadre 4
Els casaments dels hereus de la família
Torras de Bages de Manresa

Hereu	Professió	Any capítols	Esposa	Procedència pare	Professió	Dot
Jaume	Mercader	?	Serafina	Manresa	Cotoner	?
Jacint	Mercader	?	Maria	Manresa	Blanquer/ C.H.	
		1712	Ignàsia	Manresa	Dr. en Dret	1000
Fèlix	Dr. en Dret	1726	M. Gràcia	Barcelona	Dr. en dret	3000
		?	M. Antònia	Tarragona?	Petita noblesa	?
M. Antònia	(pubilla)	+/-1753	Josep	Calaf	C.H.	Patrimoni Argullol i Vidal
Ramon	C.H.	?	Catalina	Manresa	Tinent	Patrimoni Leon y Calsina
Joaquim	C.H.	1818	Margarida	Manresa	Industrial	32000 lliures
Ramon	Hisendat	1871	M. Roser	Manresa	?	825 l en roba
Joaquim	Propietari	1897	Angela	Manresa	Industrial	11250 ll.+ 2812 ll.
Rosario	(pubilla)	?	Joan	Manresa	Industrial	Patrimoni Gallifa

b) Fèlix Torras de Bages és la manifestació d'aquest ascens social de la família. Ja no és mercader, sinó advocat i es casa dues vegades amb dones de fora de Manresa (Barcelona i Tarragona) filles de petits nobles com ell²⁶. El dot que rep es situa a l'entorn de les 3000 lliures (s'ha multiplicat per tres respecte a la generació anterior). La seva mort prematura (1740) i en deixar només una filla petita situa al patrimoni en una difícil tessitura que es solucionarà amb un doble matrimoni amb els Argullol de Calaf, ciutadans honorats, amb un senyoriu juris-

25. Not. B. FONT, test. 1679-1693, 10-IX-1680, Not. F. SOLER, Test. 1710-1745, 11-III-1733, AHCM. Sobre el títol de ciutadà honorat (MORALES ROCA, 1976).

26. El primer casament de Felix Torras de Bages fou el 1726 amb Mª Gràcia Molins, filla del Mag. Felix Molins Boneu, Dr. en Dret. Tot i que M. Gràcia era pubilla va rebre de dot 3.000 lliures perquè la propietat estava profundament endeutada i s'havien hagut de fer front a diversos deutes. En el conflicte familiar trobem com a protagonistes a Anton Argullol de Calaf que estava casat amb Maria Molins, sembla que tieta de Maria Gràcia. Ho esmento perquè més endavant el patrimoni Argullol s'unirà amb el Torras de Bages. Segurament la coneixença venia d'aquest moment (Not. B. Olsina, Cap. 1711-1735, fol. 92). El segon casament el realitzà amb M. Antònia Baldrich que era filla de Salvador Baldrich, senyor del castell de Raurell de Tarragona (Not. Rallat Fargas, 2-VI-1761, fol. 157, AHCM).

diccional de poca importància i amb un patrimoni important a la Segarra²⁷. Residiran a Manresa, a la plaça Valldaura, a la casa Torras de Bages.

Josep Antoni Argullol Torras de Bages, l'hereu del patrimoni Argullol-Torras de Bages era "*cadete del regimiento de Dragones de Sagunto*" el 1781²⁸, cosa que mostra ja l'evolució típica d'aquestes famílies cap a l'exèrcit. Va morir però sense descendència i l'herència va recaure en Ramon que s'havia casat amb Caterina Leon i Calsina, filla d'un *tinient de regiment de Cavalleria d'Extremadura*, pubilla a més dels patrimonis Leon i Calsina²⁹. Amb aquests dos casaments la situació patrimonial de la família havia crescut extraordinàriament (patrimonis Argullol, Vidal, Torras de Bages, Leon i Calsina).

c) La tercera etapa s'ha de considerar des de la perspectiva que Manresa era un ciutat industrial en ple creixement (OLIVERAS SAMITIER, 1985; FERRER ALÒS, 1987). Els Torras de Bages/ Argullol seran conscients a finals del segle XVIII que el seu futur es trobava en les famílies industrials i no en les rendistes, de la mateixa manera que les grans fortunes realitzades amb els negocis de la seda a la segona meitat del segle XVIII i que algunes es reconvertiran en el segle XIX, també tenien interès a comprar terres i emparentar-se amb les famílies de la petita noblesa. De fet es podia produir una simbiosi entre les dues.

A la segona meitat del segle XVIII, Josep Argullol va invertir en una fàbrica d'indianes, primer com a soci capitalista, després portant-la directament (FERRER ALÒS, 1986a). A la seva mort, l'edifici s'arrendarà i així continuarà fins a finals del segle XIX. Mai més no seran fabricants però a l'any 1818, Joaquim Argullol Leon es casarà amb Margarida Serra i Farreres, filla d'un dels socis de la Cia. de Pau Miralda (VILA DESPUJOL, 1988) i un actiu industrial a la primera meitat del segle XIX. Margarida va aportar 32.000 lliures de dot, una quantitat molt elevada. Des d'aleshores (i salvant el parèntesi de Ramon i Roser, un casament per amor molt conflictiu dins de la família) Joaquim, nét de l'anterior, es va casar amb Àngela Vila, filla d'un industrial i soci de la companyia elèctrica de Manresa i Roser, la filla gran de Joaquim i pubilla, ho farà amb Joan Gallifa Soler, soci de la mateixa companyia i hereu d'un dels industrials tèxtils més importants de Manresa. Totes les dones dels hereus seran filles de famílies manresanes i caldrà esperar el segle XX per trobar casaments amb industrials barcelonins i bascos. Aquesta estratègia desenvolupada durant el segle XIX va resituar la família dins de l'èlit de la ciutat encara que la seva base patrimonial continuava essent la renda de la terra. Era una de les possibles sortides que tenien aquestes famílies³⁰.

27. Josep Argullol i Vidal era el senyor jurisdiccional de la Quadra de Mataporros a Pinós, tenia el mas Vidales, Gomis, Casanova a Calonge, un mas a Pujalt, dues cases i diverses terres a Calaf (Not. F. RALLAT 1762-1781, fols. 182-206).

28. Not. RALLAT 1779-1785 Manual de Forasters, fols. 41-50(1781).

29. Not. CASASAYAS, test. 1801-1807 (1805), test. de Josep Leon i Calsina.

30. Una sortida diferent a la dels Torras de Bages és la de la família Folc de Reus. D'origen rural, en el segle XVIII va emparentar amb les grans famílies burgeses de Reus, ennoblides al llarg del segle. En el segle

No tenim suficient informació per saber la seva evolució en el segle XX però tot indica un desgast patrimonial considerable no compensat amb la inversió en accions de diferents empreses³¹. Joaquim només va tenir tres filles i el patrimoni es va repartir en tres parts iguals. A partir d'aquest moment ja no podem parlar de família en el sentit que ho hem vingut fent.

Fins ara ens hem fixat en l'evolució general al llarg del temps, entrarem ara en la forma en què es va realitzar algun matrimoni en concret per detectar algunes de les estratègies seguides per resoldre les dificultats de reproducció social derivades de la contradicció entre el creixement de la renda i el nivell de vida.

a/ Les segones núpcies. A l'arbre genealògic adjunt trobem tres casaments en segones núpcies: Jacint que es va casar amb Ignàsia Pons de 17 anys, després d'haver tingut cinc fills amb Maria Soler; Fèlix que ho feu amb M. Antònia Baldrich després d'haver mort de part i sense fills la primera dona i M. Antònia que es va tornar a casar amb Josep Argullol i Comas. El principi que pot establir-se és que les segones núpcies sols es produeixen quan l'home queda vidu i no a la inversa. La vídua es sol casar per segona vegada quan té problemes amb l'hereu (la qual cosa s'agreuja si la vídua ho és perquè es va casar en segones núpcies) o per salvar el patrimoni (recurs del doble matrimoni). Aquest darrer és el cas de M. Antònia que es va casar amb Josep Argullol i Comes per tancar millor el casament entre la pubilla Torras de Bages i l'hereu Argullol.

Les altres dues segones núpcies registrades responen al principi enunciat. Podrien ésser fruit de la casualitat o d'accidents biològics però en altres genealogies reconstruïdes el fenomen és exactament el mateix: tant en els Pallarès com en els Gimbernat els únics que es casen dues vegades són els homes, cap vídua ho torna a fer (PAGAROLA, L. 1985; MIRABET, M.1989; TORRAS, J.M. 1976; VIA-DER, F.1973). Una raó biològica explica, en part, la freqüència de vidus: la mortalitat femenina produïda pel part. Tot i així, això explica que hi hagi vidus, no que es tornin a casar.

Algunes vegades les segones núpcies eren conseqüència de la mort sense fills de la dona, per la qual cosa el dot havia de tornar-se i el segon matrimoni, era de fet, un primer matrimoni. El cas de Fèlix Torras de Bages podria incloure's en aquest tipus ja que M. Gràcia va morir de part en tenir el primer fill que també va morir. Però moltes vegades, el segon matrimoni es produeix després d'un pri-

XIX, no van continuar per aquesta via, sinó que van optar per ingressar a l'exèrcit i realitzar els matrimonis amb altres famílies de militars, que no tenien res a veure amb l'entorn de Reus. Aquest allunyament de les fonts d'ingressos i el desarrelament que va suposar va acabar portant a la ruïna patrimonial (PAGAROLA, L. 1984)

31. L'any 1954 a la família li quedava el mas Torras de Bages i la casa de la plaça Valldaura.(de l'herència Torras del segle XVIII) i la Bolta i Pladesans de Salelles que procedia de l'herència Calsina. Cal suposar que la resta s'hauria venut. Paral·lelament trobem 86 accions de Electrometalúrgica del Ebro; 14 de CEPSA, 10 del Banco Comercial de Terrassa; 54 de la Unió de Explosivos Riotinto y 4 obligacions de l'Ajuntament de Manresa (Registre de la Propietat; de Manresa n. 1. Argullol).

mer molt fecund. Jacint es casava per segona vegada quan ja tenia cinc fills ¿Quin interès tenia per a les parts les segones núpcies?

Es poden adduir diverses raons. Si les filles solien casar-se amb hereus i els fills segons es mantenien al marge del mercat matrimonial com veurem, es produïa un excedent de filles per col·locar. D'aquí que les segones núpcies de vidus amb solteres fos una forma de drenar aquest excedent. El fet que les vídues no estiguessin interessades a tornar-se a casar es pot entendre com la disminució del valor del dot en el cas que haguessin tingut fills ja que una part d'aquest havia de circular cap a ells. Un dot reduït portava a un casament socialment inferior.

Pel vidu les segones núpcies suposaven l'ingrés d'un nou dot, la qual cosa podia interessar a la família. El més lògic es que hi haguessin hagut fills del primer matrimoni i s'havia pactat que els fills del primer matrimoni tenien preferència sobre els segons com solia fer-se, aleshores el dot de la segona dona solia ésser inferior al de la primera. A aquest matrimoni podien aspirar filles de famílies que no haurien pogut aspirat al primer matrimoni per insuficiència del dot. Així doncs, les segones núpcies permetien corregir en part aquella lògica implacable del sistema hereditari català que l'hereu es casava amb una noia de procedència social superior i les filles i fills es casaven socialment cap avall. El preu pagat per aquestes dones solia ésser la marginació de l'hereu (fill gran del primer matrimoni) si quedaven vídues com podia passar degut a la diferència d'edat amb el marit cosa que obligava a pactar formes de manutenció durant la seva vida al marge de la família troncal. Aquest és el cas del segon matrimoni de Jacint amb Ignàsia Pons³².

Conexim el cas de dues filles no hereves que es van casar dues vegades (generació IV). No tenim tota la informació genealògica que ens permeti contextualitzar la situació (per exemple si van tenir fills o no en els seus respectius matrimonis). En els dos casos hi ha un interès familiar en el segon matrimoni: Josepa es casa amb Francesc Mateu, comerciant (soci de la fàbrica d'indianes de la neboda); Jacinta ho fa amb Francesc Rallat (el notari de la família durant tot el segle XVIII). Cal fet notar que els dos casaments es produeixen orientats pels interessos del casament hereu/pubilla (generació V). M. Antònia era filla única i no tenia germanes amb qui materialitzar la xarxa de relacions socials. Les seves ties vídues jugaven aquest paper. En cap altre generació es dona aquest fenomen.

b/ El doble casament com a sortida a una situació patrimonial difícil. Fèlix Torras de Bages en prou feines si va sobreviure cinc anys al seu pare. L'any

32. Jacint va quedar vidu relativament jove i els seus fills eren petits quan va tornar-se a casar amb una noia de 17 anys filla d'un doctor en lleis. Ignàsia va aportar 1000 lliures i va tenir almenys sis fills. Va sobreviure al seu marit. Aquest li va deixar una pensió vitalícia de 175 lliures si es mantenia vídua. Lògicament era previsible un cert conflicte entre l'hereu i els fills de la primera dona. Segurament Ignàsia no va viure amb l'hereu i, per això, l'any 1756 trobem un plet en què els hereus d'Ignàsia reclamaven a l'hereu Torras de Bages 75 lliures anuals que és el que donaria de rèdit el dot i l'escreix i les 175 lliures anuals. El conflicte va acabar en una concòrdia (Not. RALLAT, Cap. 1752-1761, 16-XI-1756).

1740 deixava una vídua embarassada i nomenava hereu el fill que aquesta duia al ventre. Fou una nena. Durant uns anys la direcció del patrimoni va estar en mans de la vídua que cuidava del creixement de la seva filla. Era una situació que podia portar a una dissolució patrimonial. Dificultats de les dones per administrar les rendes (l'any 1742, Maurici Soler arrendava per tres anys els fruits del mas Torras de Bages per 1.673 lliures quan fins aleshores sempre s'havien administrat directament³³) i augment de les reivindicacions dels parents respecte a dots i altres deutes.

La sortida més lògica era un doble casament. Calia, però, que l'Antònia tingués edat per contreure matrimoni. I es va esperar que tingués 13 anys. L'any 1753 M. Antònia Torras de Bages i Baldrich es casava amb Josep Argullol i Vidal i la seva filla amb Josep Argullol Vidal, fill de l'anterior i hereu dels patrimonis Argullol i Vidal de Calaf. D'aquesta manera entraven dos homes a casa i de dues famílies en sortia una de molt reforçada³⁴.

c/ Els conflictes amb els hereus. En els capítols matrimonials el pare feia hereu al seu fill de tots els béns però solia reservar-se'n l'usdefruit. Era una forma de garantir a la futura jove el valor matrimonial del seu marit i, al mateix temps, d'assegurar-se el control sobre els béns fins al moment de la mort. El més normal era que el fill casat visqués amb els seus pares i heretés plenament a la mort d'aquells. Això no sempre fou així en aquesta família ja que coneixem almenys dos casos de conflicte entre hereus:

1/ *Fèlix Torras de Bages*. L'any 1726 quan es van signar els capítols matrimonials entre Fèlix i M. Gràcia, s'acordava que Fèlix seria l'hereu encara que el seu pare es reservava l'usdefruit de tots els béns. Es pactava també que si Fèlix no volia viure amb el seu pare, li donaria 275 lliures i el blat, oli i llenya necessària. Si vivia a Barcelona li donaria 400 lliures³⁵. Així va passar. Fèlix no va voler viure amb el seu pare, tal vegada perquè preferia Barcelona per exercir la seva professió, i aquell li va pagar tot el que s'havia acordat en els capítols matrimonials tal com consta en el testament de Jacint, el seu pare:

“y com vuy dia dit Fèlix Torras de Bages se troba en temps a en carnal matrimoni collocat o esposat y no ha volgut habitar ab son pare Jacinto Torras de Bages y ha

33. Not. RALLAT 1742, 4-VII-1742

34. En aquest cas analitzem el doble matrimoni a partir de la situació desesperada de la família Torras de Bages. Tot i així era una de les formes tradicionals que prenia el casament hereu/pubilla sempre que s'hagués mort el pare de la futura pubilla. Es tracta de realitzar la fusió real de dos patrimonis, evitar els conflictes que poguessin sorgir si el pare de l'hereu o la mare de la pubilla es tornessin a casar amb persones estranyes i el pagament de dots. Sovint els contraients de la generació jove solen tenir pocs anys. Aquest tipus de casament es troba gairebé a totes les genealogies d'aquest grup social que hem reconstruït (VLADER, 1973; LLOBET, 1990: 79-81; BARRERA, 1990: 418). A vegades el bloqueig del pare de l'hereu en el sentit que no es casi de nou amb una família estrangera a la pubilla es fa mitjançant la utilització d'una germana de la pubilla (LLOBET, 1990: 79-81).35. Not. B. OLSINA, Cap. 1711-1735, 16-V-1726, AHPB

35. Not. B. OLSINA, Cap. 1711-1735, 16-V-1726, AHPB

volgut y ha esforsat la desaparició per llevar las forsas a esta casa de Torras de Bages y li pago com consta ab apocas una pensió molt crescuda ab diner ab sas tersas avansadas ab tot lo any de 275 lliuras, blat quiscun any 15 quarteras, oli mitja carrega, llenya xixanta carregas y com esta pensió tant crescuda es insoportable en esta casa de Torras de Bages cada any y me es forsos valerme de alguns albitres y poch gastar en ma casa" (Not. Fèlix SOLER Test. 1710-1745, 11-III-1733).

Jacint va nomenar Fèlix hereu en el seu testament encara que li recordava que havia complert tot el pactat en els capítols matrimonials, la qual cosa li havia suposat un gran esforç econòmic, així que ell hauria de complir amb totes les obligacions d'hereu. Tal vegada Jacint no va castigar hereditàriament Fèlix (l'hagués pogut desheretar) perquè hi havia un vincle que hagués portat a conflictes judicials. El cert és que, a la mort de Jacint el 1735, Fèlix va tornar a la casa paterna i va assumir la gestió del patrimoni.

Aquesta absència de l'hereu complicava el funcionament familiar: donava més protagonisme a les germanes, estiguessin a casa o fora, ja que cuidaven del pare. Això portava al pare a millorar les lligítimes o a fer créixer les disputes pels dots i llegats no pagats. Veurem més endavant com en aquesta generació els plets es succeeixen. Només faltava que Fèlix morís jove i davant del patrimoni i quedés una vídua amb una filla petita.

2/ *Ramon Argullol Serra*. Un altre conflicte familiar es va produir entre Joaquim Argullol i Leon i el seu fill Ramon Argullol i Serra a mitjans segle XIX. L'any 1848, Joaquim va atorgar un testament que recollia la lògica del sistema hereditari català: pagament de lligítimes als fills i nomenament d'hereu a Ramon, el seu fill primogènit (Not. CALAF 1874, 20-I-1874). L'any 1859, Joaquim va signar un codicil del que es dedueix que les seves relacions havien de ser tenses. No el desheretava però incrementava les donacions als altres fills i els donava preferència per ocupar la casa principal i el mas Torras de Bages i confinava l'hereu a una casa al carrer del Born de Manresa. El patrimoni no podia ser deixat en administració perquè aleshores era Josep, el fill segon, qui es feia càrrec de la hisenda.

L'any 1871, Ramon es va casar. Dels capítols es dedueix que no foren del gust del seu pare. Ramon tenia 50 anys i era solter (com no havia de patir el seu pare veient que l'hereu no es casava, ¿a qui aniria l'herència?) i la seva dona, M. Roser Viladesau, 19. Aquesta aportava de dot 2200 ptes en roba (gairebé res si ho comparem amb els casaments anteriors) cosa que ens indica un origen força humil. El fet que fos l'hereu van portar el seu pare a fer-li donació del patrimoni Leon (la casa del Born i les heretats de Salelles) i l'obligava a residir al carrer del Born. Només podria tornar a la casa pairal quan el pare morís (Not. I. PUIG 1871, 22-II-1871). Tal vegada estiguem davant d'un casament per amor o davant d'un

caprici de l'hereu, però aquesta no havia estat la pauta habitual en les generacions anteriors.

Tant desesperat deuria estar el seu pare que poc abans de morir va signar un testament en què desheretava el seu fill hereu i deixava la major part del patrimoni als altres fills. El resultat fou un plet entre els germans que va acabar reconeixent la validesa del primer testament i del codicil (Registre de la Propietat de Manresa n. 1, Argullol) per la qual cosa Ramon va esdevenir hereu de tot el patrimoni.

Al final de la seva vida, com hem vist més amunt, es comportava com un autèntic hereu i intentava mantenir intacte el patrimoni i evitar les pugnes entre els germans. Malgrat això, els conflictes amb el seu pare mostren que alguna cosa estava canviant a la societat catalana: no era normal que un hereu es casés als 50 anys desafiant tota l'estructura familiar. En el cas Argullol només fou una anècdota però hi ha indicis d'altres individus que feien opcions similars³⁶.

Tant l'exemple de Fèlix com el de Ramon mostren que el sistema familiar no sempre era capaç de socialitzar a tots els seus membres com posen de manifest aquests conflictes. Es difícil saber si aquests enfrontaments eren més freqüents en aquest grup social o en altres. Fèlix, per exemple, era advocat i encara que el seu pare deixés de pagar-li la renda anual podia subsistir en part amb el seu treball i l'elevat dot que va aportar la seva dona. La seva independència era fins a cert punt possible. Aquesta alternativa no era tant viable per un hereu d'un camperol acomodat que no tenia una alternativa millor, fet que portava a una cohesió més gran. Caldria aprofundir més en el tema. Això sí, a la mort del pare, els hereus díscols assumien els rols contra els que s'havien enfrontat (la confessió en el testament de Ramon és evident).

d/ El casament amb un altre grup social. Molts comerciants i manufacturadors que s'havien enriquit (igual que havia passat en els orígens de la petita noblesa) estaven interessats a ennoblir-se i passar a formar part d'aquell grup social o mantenir bones relacions socials amb els seus membres. Aquest interès coincidia amb les dificultats econòmiques constants de la petita noblesa. Hi havia doncs coincidència d'interessos: la burgesia aportava diner mitjançant el pagament de dots i aconseguia barrejar-se amb la petita noblesa i aquesta renunciava a una política matrimonial més endogàmica i resolva parcialment les seves dificultats econòmiques.

Tal vegada en aquesta direcció es pot entendre el casament entre Joaquim Argullol i Leon amb Margarida Serra i Farreres, filla i germana dels nous industrials en ascens i que va aportar en dot l'astronòmica quantitat de 32.000 lliures, 5000 de les quals eren una donació del seu germà, interessat segurament en

36. A Manresa hem localitzat en les nostres investigacions almenys quatre exemples d'hereus que moren solters tots ells de famílies de comerciants i industrials a la segona meitat del segle XIX: Herp, Solernou, Llor i Comelles (en aquest cas tres germans barons moren solters). Sens subte és un fenomen nou i caldrà analitzar-lo en les perspectives del canvi del sistema hereditari.

aquest casament. En aquest cas, no sembla que els Argullol tinguessin problemes de deutes però, com hem vist, estaven interessats a connectar i relacionar-se amb el món industrial que estava emergint.

Tal vegada ens sigui útil en aquest sentit l'exemple de Jaume Cortada, mercader de Barcelona i futur baró de Maldà estudiat per (GIRALT, 1986:276-278). En la col·locació dels fills i filles s'observa un enllaç preferent amb la noblesa o petita noblesa de Barcelona i es detecta com la majoria de les famílies en les que va col·locar les filles tenien problemes econòmics i el dot era una forma de fer-hi front. L'escreix era menor al que es solia pactar tradicionalment.

Aquest tipus de casament amb els nouvinguts que acabarien formant part del mateix grup social a la següent generació i que es comportaven com ho feien ells i amb les mateixes contradiccions, era una forma que el diner líquid fos injectat a les famílies de la petita noblesa i sanear-les provisionalment. És possible que aquesta pressió dels comerciants i industrials per casar-se amb hereus de la petita noblesa incrementés els dots que s'havien de pagar a les filles, la qual cosa agreujava els problemes financers d'alguns com veurem més endavant.

Els casaments hereu-pubilla

El sistema hereditari català preveia que fos la filla primogènita (la pubilla) la que heretés en absència de mascle. En aquestes circumstàncies, un casament entre un hereu i una pubilla significava la unió de dos patrimonis i la desaparició d'un llinatge. Alguns autors (BARRERA, 1990: 246-258) plantegen que les famílies intentaven evitar aquest tipus de casament a fi d'evitar l'extinció de la casa i el nom de la família. Si es produïa, el patrimoni es dividia de nou a la generació següent: el primer fill era l'hereu del patrimoni patern i el segon, l'hereu del matern³⁷.

37. És necessari un estudi sistemàtic d'aquesta qüestió encara que es difícil de fer ja que no sabem el context en què es produeix un pacte d'aquesta mena. La família Abadal d'Avinyó (Bages) signava uns capítols d'aquest tipus l'any 1866 (Not. CERAROLS, 21-VIII-1866. Arxiu Històric Ciutat de Manresa). En el Noguera de Segueró es produeix aquesta circumstància l'any 1847 (VIADER, 1973: 284-285). En el Corderoure l'any 1865 (BARRERA, 1990: 398-399). En el Cavaller de Vidrà es pacta en els capítols signats l'any 1798 encara que després es va anul·lar la clàusula (TERRADES, 1987: 69). Aquest autor ho interpreta com un intent de frenar les tendències absentistes en el camp que perjudicava la productivitat dels patrimonis. Com pot observar-se, aquests exemples es situen a la primera meitat del segle XIX. Seria interessant precisar la cronologia del fenomen i contextualitzar la seva aplicació.

Existia una altra solució per evitar el casament hereu/pubilla que consistia en què la pubilla es casés amb un cabaler d'una altra casa. En les genealogies que hem consultat i reconstruït només trobem aquesta solució una vegada en el segle XVI en el Cavaller de Vidrà (TERRADAS, 1987: 44). A la família Llobet trobem dos matrimonis d'aquest tipus l'any 1312 i a mitjans segle XV. Sis casaments d'aquest tipus es realitzen en el mas Roure de Maçanet de la Selva abans de 1730 (LLOBET MASACHIS, 1990: 77). En el mas Abadal dos casaments d'aquest tipus es van realitzar l'any 1300 i el 1457 (ABADAL, d'.1968: 15). ¿Significa

La nostra investigació no sembla respondre a aquesta consideració, sinó tot el contrari. El que s'observa és un elevat nombre de casaments hereu/pubilla sense cap clàusula de divisió a la generació següent³⁸. Algunes vegades, la freqüència de casaments entre cosins germans té com a objectiu la unificació conscient de patrimonis³⁹. És difícil afirmar que aquest tipus de casaments són més freqüents en aquest grup social que en els camperols acomodats o en qualsevol altre, però el cert és que no hem analitzat ni una genealogia de mitjans segle XVII a mitjans segle XIX en la que no trobem un exemple d'aquest tipus d'unió.

¿Fins a quin punt aquest tipus d'unions patrimonials són estratègia o són conseqüència de la realitat biològica de les parelles que només tenen noies?. La biologia té un paper clau en la selecció a l'atzar de les famílies, però la repetició de l'atzar converteix el tipus de matrimoni en una possibilitat amb conseqüències estructurals a nivell social.

Com explicar aleshores l'abundància de casaments hereus/pubilles amb la corresponent unificació patrimonial? Existeix una raó estratègica: la unificació patrimonial suposava per a aquestes famílies incrementar la base rendista de la seva economia i mitigar la tendència a l'endeutament i les dificultats que comportava la reproducció del nivell de vida. Pel testament de Josep Argullol Vidal, marit de la pubilla Torras de Bages, sabem que tenia invertides 22.912 lliures en el patrimoni de la dona que s'havien destinat a la construcció de la casa senyorial a la plaça Valldaura de Manresa, a rescatar pensions que rebien tietes i

això que les famílies de ciutadans honorats del segon tipus només van utilitzar aquest tipus de casament abans del segle XVII, precisament quan encara no ho eren? A partir d'aquest moment els casaments són d'hereu/pubilla quan es produeix l'ocasió. Així i tot, els cabalers d'aquest grup social, quan es casaven solien fer-ho amb una pubilla (Cavaller de Vidrà, 2 vegades; Vilar d'Osona, 1 vegada, però desconecem el destí de molts altres cabalers; en el Noguier coneixem almenys quatre casos; en els Argullol no hi ha cap cas, etc.). Cal preguntar-se amb qui es casaven. Normalment amb camperols menys acomodats que la seva família d'origen, cosa que compensava l'avantatge de casar la filla amb un altre hereu. Caldria estudiar aquest aspecte amb més profunditat i les genealogies recollides no sempre permeten seguir la trajectòria dels cabalers.

38. L'únic exemple de redivisió s'observa en el testament de Josep Argullol i Vidal (Not. NOVAU, Test. 1781-1800, 5-II-1781, APIgualada), l'hereu que s'havia casat amb la pubilla Torras de Bages. Segons aquell, el seu fill primogènit seria l'hereu dels béns del patrimoni Argullol i, per part de mare, dels de Torras de Bages. El seu germà Ramon, heretaria el patrimoni Vidal i la fàbrica d'indianes de Manresa. L'operació no va sortir bé perquè Josep Antoni va morir jove sense descendència i Ramon ho va heretar tot. No crec que aquest exemple sigui una partició per conservar el nom Argullol, ja que Ramon heretava un patrimoni secundari, més aviat sembla una estratègia de dotació de fills més enllà del pagament en moneda de la llegítima. Un exemple semblant apareix al Vilar (BARRERA, 1990: 418). Els dos casos són de la primera meitat del segle XIX.

39. L'exemple estudiat per L. PAGAROLA (1984) és molt il·lustratiu. La unió patrimonial entre els Torrell i els Cavaller, després els Folc a la generació següent i finalment els Peyri d'Escornalbou (tot això en cent anys) es va fer mitjançant casament entre cosins germans. L'any 1779, l'enllaç amb els Nicolau també es va fer d'aquesta manera. Estem davant una estratègia conscient de totes les famílies. És l'atzar biològic i el sistema hereditari els que determinen quina família sobreviurà, però s'és conscient de la unificació patrimonial.

parents de la casa i a invertir en el mas Torras de Bages per incrementar la producció (Not. NOVAU Test. 1781-1800, 5-II-1781) . En aquest sentit la desaparició d'una família permetia la reproducció de l'altra i d'això n'eren ben conscients. Segons el quadre, dotze famílies s'havien enfortit a partir de la desaparició de 26.

Quadre 5
Casaments hereu-pubilla en famílies de la petita noblesa
(segles XVII-XIX)(*)

<u>Manresa</u>	
<i>Soler de la Plana</i>	Soler de la Plana-Dalmau
<i>Llissach</i>	Llissach-Padró
<i>Calsina</i>	Calsina-León
<i>Torras de Bages</i>	Torras de Bages/ Argullol / Vidal / Leon
<u>Igualada</u>	
<i>Padró (branca segona)</i>	Padró/Sarral/Argullol
<u>Talarn</u>	
<i>Pallarès</i>	Pallarès/ Maciana
<u>La Garriga</u>	
<i>Rosselló</i>	Rosselló / Tarrés / Caselles
<u>Garrotxa</u>	
<i>Noguer de Segueró</i>	Cases / Barceló de Tregurà /Comellas d'Avinyonet
<u>Osona</u>	
<i>Pradell</i>	Fontanelles / Abadal
<i>Vilar</i>	Pujol de St. Genís / Espona de <i>Saderra</i> / <i>Solanelles de Granollers</i>
<u>Ripollès</u>	
<i>Cavaller de Vidrà</i>	Vila / Castell /Galí de Sta. Eulàlia de Riuprimer
<u>Camp de Tarragona</u>	
<i>Nicolau</i>	Pradell de Vinyols i els Arcs / Cavaller /Folc de Montbrió del Camp / Lluc de Torredembarra / Peyri d'Escornalbou / Nicolau de Reus

(*) Hem anotat només els casaments hereu/pubilla de la branca principal. No hem considerat els casaments del mateix tipus que poden trobar-se en el cònjuge que ve d'una altra família.

Les estratègies de col·locació dels fills poden explicar també la freqüència d'aquest tipus d'unions patrimonials: la quantitat d'eclesiàstics i solters mascles entre els fills segons, feia que al mínim accident biològic en l'hereu qui heretés fos la primera filla casada amb un hereu d'una altra família. La unificació ja no era aleshores tant casual. Repassem quin era el destí dels fills.

La col·locació dels fills

En el quadre 6 hem recollit el destí de les filles de la família Torras de Bages/Argullol des de principis del segle XVIII per detectar quines foren les estratègies matrimonials.

Quadre 6
Destí de les filles de la família Torras de Bages per generacions

GENERACIÓ	FILLA	ANY CASAMENT	MARIT	PROFESSIÓ	PROCEDENCIA
III	(cap filla)				
IV	Teresa	1722	Josep Oliva	Metge	Santpedor
	Maria	?	Josep Sala	Metge	Berga
	Scr Tomàsina		Monja		
	M. Ignàsia	?	Esteban Pineda	Militar regi. de Malta	
	Josepa	?	1. Pere Fabrega	Militar regi. de Castilla	
	Jacinta	1759	2. Francesc Matcu	Comerciant	Manresa
V	Agraïda	1745	1. Josep Escorcell	Notari	Manresa
	(pubilla)	?	2. Francesc Rallat	Notari	Manresa
	Antònia	1755	Josep Sastre	Metge	Berga
	Antònia	1753+/-	Josep Argullol	Ciutadà Honrat	Calaf
VI	Teresa			Soltera	
	Anna	1779	Manuel Sabaté	Advocat/C.H.	Castelló Empúries
	Maria	1776		Monja	
	Ignàsia	1779		Monja	
	Raimunda	1785		Monja	
VII	Josepa	1788		Monja	
	Josepa	1817	Miquel Cots Enrich	Industrial	Manresa
VIII	Antònia	1813	J.Manuel Ferrusola	Notari	Barcelona
	Catalina	1846	M. Torras Torrents	Hisendat/Industrial	Sallent
	Dolors	1848	Francesc Bohigas	Advocat	Manresa
	Antònia			Soltera	
	Joaquima	?	Manuel Oms y de Prat	Advocat/Hisendat	Manresa
IX	Margarita	?			
	Camila	?	Baltasar Portabella	Industrial	Manresa
	Margarita	?	Josep Rosal Esteve	Advocat/propietari	Manresa

X	Dolores	?	Ramon Carreras Ciuro	Propietari	Manresa
	Catalina	?	Josep Franch Badia	Propietari	Manresa
	Rosario	?	Joan Cura Janeras	Industrial	Manresa
	Rosario	?	Joan Gallifa Soler	Industrial	Manresa
	Ignàsia	?	Alfons Soler Arola	Propietari	Manresa
	Carlota	?	José Rovira Geria	Industrial	Sevilla (1954)

Els cabalers mascles foren col·locats tal com es recull en el quadre 7 segon es dedueix de l'arbre genealògic (no hi consten els hereus estudiats a part), hom pot observar que és una col·locació molt diferent a la de les noies.

Quadre 7

Col·locació dels cabalers de la família Torras de Bages per generacions

GENERACIÓ	FILL	ANY CASAMENT	PROFESSIÓ	PROFESSIÓ PADRE	PROCEDÈNCIA CONYUGUE
III	Jordi	1700 1707	Jesuïta	Adroguer Paraire	Manresa Manresa
	Josep		Eclesiàstic		
	Tomàs		Adroguer		
	Ramon Domingo		Eclesiàstic		
	Ignasi		Dominic		
Joan	Advocat? Llicenciat en retòrica?				
IV	Jacint Manuel		Jesuïta Va morir solter?		
V	(pubilla)				
VI	Fèlix		Advocat (solter)		
VII	(sense fills mascles)				
VIII	Josep		Advocat (solter)		
IX	(sense fills mascles)				
X	(sense fills mascles)				

El primer que s'observa és un gran desequilibri entre el sexe dels fills que van arribar a adults (en els dos quadres no hem considerat els que van morir poc després de néixer ja que tampoc apareixen en els testaments). Durant el període observat trobem 28 filles i 11 fills als que hauríem d'afegir els 7 que foren hereus. Aquesta distribució és encara més desequilibrada si considerem que a la tercera

generació van néixer 8 dels 18 mascles. A les següents generacions va néixer majoritàriament filles. No estem en condicions de discernir si es tracta d'un simple atzar biològic o poden haver-hi altres raons econòmiques, socials o mèdiques que puguin explicar-ho.

Un simple recompte posa de manifest el destí diferent dels nois i de les noies. De 28 dones, 20 (71,4% van casar-se), 7 (25%) van quedar solteres (5 monges i 2 solteres) i d'1 desconeixem el seu destí. En canvi, dels 11 nois, 8 (72,7%) van romandre solters (5 capellans i 3 solters), un es va casar i de dos no en sabem el destí. Així doncs sembla que es pot afirmar que el destí de les filles era majoritàriament el matrimoni, mentre que el dels nois no hereus era la solteria fos per la via d'entrar a l'església o simplement no casant-se. Diverses raons expliquen aquestes estratègies.⁴⁰

La primera raó deriva de la lògica del sistema hereditari català (FERRER ALOS, 1991a; FERRER ALÒS, 1993). Els fills surten més mal parats que les filles i la seva degradació social és més forta. Per superar aquesta dificultat hi havia diferents vies: procurar una professió al fill (és l'única sortida de l'únic mascle no hereu que es casa que es adroguer i dels dos solters que són advocats⁴¹ que van exer-

40. A partir de l'anàlisi de 17 genealogies de famílies que en el segle XVIII les "joves" aporten dots superiors a 1000 lliures hem obtingut els següents resultats sobre la col·locació del cabalers i de les cabaleres.

Fills mascles	XVI		XVII		XVIII		XIX	
Destí	n	%	n	%	n	%	n	%
Hereus	23	40,4	48	34,5	46	33,3	39	38,6
Cabalers casats	10	17,5	28	20,1	16	11,6	24	23,8
Eclesiàstics	6	10,5	24	17,3	48	34,7	13	12,9
Solters	7	12,3	19	13,7	19	13,8	15	14,9
No consta	11	19,2	20	14,4	9	6,5	10	9,9
Filles	n	%	n	%	n	%	n	%
Pubilles	1	1,9	2	1,6	3	2,2	3	2,9
Cabaleres casades	45	84,9	108	87,1	110	82,1	57	54,3
Monges	2	3,8	3	2,4	6	4,5	14	13,3
Solteres			5	4,-	7	5,2	15	14,5
No consta	5	9,4	6	4,8	8	6,-	15	14,3

Els resultats confirmen sobradament el que s'observa en la família Torras de Bages/ Argullol. Els cabalers mascles tendeixen a romandre solters sobretot en els segles XVII i XVIII (41% i 48,5%), mentre que les noies majoritàriament es casen. La solteria comença a ésser important en les noies en el segle XIX. Els Torras de Bages van recórrer a l'entrada al convent com a estratègia d'estalvi de dots molt abans que altres famílies. De fet com més rendista era la família més eclesiàstics i monges tenia a cada generació.

Han estat utilitzades les genealogies de les famílies Heras, Abadal, Noguer, Serrabou, Maspons, Rocafort, Vila del Soler, Santmartí, Verdaguier, Villarrúbia, Ros de les Olives, Salelles, Llobet, Cavaller de Vidrà, Vilar, Riquer i Torrell.

41. En el segle XIX trobem una nova forma de solteria. En lloc de quedar-se a casa i romandre solter o entrar a l'església, el cabaler cursa estudis d'advocat o de metge (R. CONGOST 1990:277), exerceix en teoria a la ciutat però no es casa; així l'herència sol contribuir a millorar les lègimes dels seus germans. En el

cir com a tals), d'aquesta manera la llegítima és una inversió en l'aprenentatge de l'ofici; romandre solter a casa (no trobem cap cas ja que els dos advocats solters van viure relativament poc a la casa paterna); la carrera eclesiàstica ja fos secular (fet que suposava el control de l'accés a places de beneficiat o canonge) o regular (mitjançant el pagament d'una renda que s'extingia a la mort del religiós per la qual cosa el patrimoni no s'havia després de la llegítima). No hem d'oblidar, i tornarem després sobre el tema, que aquesta col·locació era molt més barata que el pagament sencer de la llegítima.

Una altra via fou la intentada per Josep Argullol i Vidal quan va deixar al seu fill gran (Josep Antoni) el patrimoni Argullol i Torras de Bages i al segon (Ramon) el patrimoni Vidal i la fàbrica d'indianes. En realitat era una variant de la primera via ja que s'orientava el segon cap a les activitats industrials. Es deixava a aquest segon els recursos suficients per a defensar-se i no sabem si el seu casament amb Catalina Leon (hereva del patrimoni Leon) es va fer abans o després de la mort de Josep Antoni. Si es va fer abans indicaria que l'estratègia cap el segon fill era convertir-lo en cap d'un altre gran patrimoni en entrar a la casa Leon com a pubill. El cert és que la mort de Josep Antoni va deixar a Ramon hereu de tots els patrimonis⁴².

La segona raó deriva de l'objectiu del casament de les filles. Es busca sempre un casament amb un hereu, de tal manera que la filla entri per jove a casa del seu marit aportant la seva llegítima com a dot. El matrimoni de les filles és el mecanisme més idoni per a les relacions socials amb les famílies que interessi. El parentiu serveix aleshores per a consolidar relacions de poder i relacions econòmiques. Quasi mai no sabem els motius reals d'un matrimoni i només en pocs casos apareixen amb tota nitidesa. Ens fixarem en tres exemples:

-Josepa, filla de Jacint i Ignàsia, s'havia casat en primeres núpcies amb Pere Fàbrega, tinent de Granaders de Castella. El matrimoni segurament no va durar molt de temps i l'any 1759 es va casar en segones núpcies amb Francesc Mateu, un dels comerciants a l'alça de Manresa. Era el primer casament que la família orientava en aquest sentit. No per casualitat ja que Francesc Mateu i Josep Argullol eren socis de la primera fàbrica d'indianes de Manresa (FERRER ALÒS, Ll. 1986: 33-37). Matrimoni i negocis estan relacionats.

mas Torras de Bages trobem dos casos d'avocats solters, un dels quals fou escriptor. La família Solanelles, reconstruïda per A. BARRERA (1990:418) té en la seva darrera generació dos advocats solters a Vic, un a Barcelona i un tinent dels Reials Exèrcits que també morirà solter. En els Abadal trobem en el segle XIX un cabaler, advocat que es casa als 41 anys amb una pubilla (ABADAL, R. d'.1968).

Fagès de Romà (citat per R. CONGOST 1990: 277-278) proposa a mitjans del segle XIX crear una Granja Escola orientada als propietaris amb dues finalitats: solucionar la mala administració y *solucionar la ocupación de los hijos que estaban estudiando en la Universidad y salían con un título y sin trabajo*.

42. Una solució semblant es troba a la família Vilar, generació 23 (BARRERA, 1990: 419) quan l'hereu que havia acumulat molts patrimonis decideix repartir la major part a l'hereu i una altra part a un cabaler (Test. 1875). Fixem-nos que els dos casos es produeixen en el segle XIX i en un context de canvi social.

-Jacinta, de la mateixa generació que l'anterior, es casa en segones núpcies amb Francesc Rallat i Fargas, notari de Manresa. Aquest notari és qui redactarà totes les escriptures de la família a la segona meitat del segle XVIII (Not. Pau RAURES 1781, fol. 194).

-En el segle XIX, la família orientarà tots els seus casaments amb els industrials i propietaris més prestigiosos de la ciutat. Joaquim, l'hereu ho farà amb Margarida Serra, Josepa amb Miquel Cots i Enrich, Catalina amb Manuel Torres i Torrents, Joaquina amb Manuel Oms i de Prat, Camila amb Baltasar Portabella, etc. En el segle XX continuaran en aquesta direcció. I no es pot dir que sigui fruit de la casualitat.

La tercera raó deriva de la constatació de la freqüència dels casaments hereu-pubilla en aquest grup social i que hem analitzat anteriorment. O tal vegada aquest tipus de matrimoni sigui una conseqüència d'aquest plantejament hereditari. Evidentment aquest matrimoni es produïa si no hi havien fills mascles com va passar a la V generació Torras de Bages. Però si els fills mascles segons eren exclosos del matrimoni i col·locats a l'església i als eclesiàstics se'ls exclouïa de l'herència, és evident que en cas de mort de l'hereu no n'hi havia cap que el pogués heretar d'acord amb les clàusules de fideicomís. En aquest cas, i seguint l'ordre establert en els testaments, el patrimoni passaria a la primera filla que, pel que hem exposat fins ara, estava casada amb un hereu que tenia el seu propi patrimoni. Quan això es produïa ens trobem davant d'una unificació patrimonial i la desaparició d'una família d'aquest grup social⁴³. Són doncs les estratègies desenvolupades les que expliquen que aquest tipus de casaments siguin més freqüents que en altres col·lectius on hi havia menys fills mascles solters.

Tot i així no totes les filles es casaven. En les famílies de pagesos de mas el destí de les filles era majoritàriament el matrimoni i en poques ocasions la solteria (FERRER ALÒS, 1991). En canvi en la petita noblesa una part important dels efectius femenins anaven a parar al convent. En el cas que ens ocupa cinc filles es van fer monges i en les famílies Padró i Pallarès va passar el mateix (TORRAS RIBÉ, 1976: 51-59; MIRABET, 1989:86-88). Podem fer dues apreciacions: la primera, en les generacions que hi ha monges sempre hi ha una filla que es casa, a diferència del que passa amb els mascles i la segona, que entren en el convent les filles més petites. Es a dir, la família sempre casa, almenys, una filla per assegurar que l'herència circularà en cas de mort de l'hereu.

43. Aquest seria el cas del patrimoni Calsina. Francesc Calsina Vicens, ciutadà honorat casat amb Rosa Llissach no va tenir fills i tota l'herència va passar a la seva germana Ignàsia Calsina que estava casada amb D. Francisco de Leon, tinent del Regiment de Caballeria de Extremadura (Not. J.A. SALA, test. 1741-1755, 30-I-1746). Un altre exemple d'aques procés és la forma com el patrimoni Solanelles va anar a parar a la família Vilar: la solteria de quatre fills facilita que el patrimoni passés a l'hereu de la germana que s'havia casat amb l'hereu del Vilar (BARRERA, 1990: 418).

No en totes les generacions apareixen monges. En el cas Torras de Bages n'hi ha una en la generació IV i quatre en la generació VI⁴⁴. En les altres no n'hi ha cap i es prefereix que es casin o es quedin solteres a la casa paterna. Hi ha dues raons que expliquen aquest interès per l'entrada al convent de les filles i la seva irregularitat: la primera està relacionada amb l'intent d'evitar la degradació social cap avall en generacions successives, però aquesta raó és relativa ja que com hem vist les filles solien casar-se. La segona, és que era molt més econòmic col·locar una filla al convent que casar-la i, a més, hi havia una forma particular de finançar aquest ingrés. En famílies que tenien dificultats per la seva reproducció social i econòmica aquest estalvi no era despreciable.

En un testament de la família Pallarès de Talam de 1739 es descriu perfectament aquesta situació:

"en atencio de no poderlo jo asenialar una quantitat competent de adot pera col·locarse en matrimoni per correr los adots tant crescuts y ab lo que jo asenialaria no porien casar ab persona de son estat y conveniencias de forma que tot mon patrimoni no bastaria per donarlos estat de casadas per so los prego prenguen lo estat de religiosas" (MIRABET , M. 1990:53)

Un exemple concret del que estem dient ho trobem en la VI generació amb els fills de M. Antònia Torras de Bages i Josep Argullol. Una filla es va casar, l'altra va morir soltera i les altres quatre es van fer monges. Anna es va casar l'any 1779 amb Emmanuel Sabater i Voltas, ciutadà honorat i advocat de Castelló d'Empúries. Va aportar en dot 6.000 lliures en efectiu i 2.000 lliures en aixovar (Not. J. TOS, 1779, fol. 77, AHPB). Sabem que no tenien aquesta quantitat i els Argullol van autoritzar a Miquel Comas, un cosí seu, per endeutar-se en censals per aquest import (Not. RALLAT 1779, 8-IV-1779).

L'any 1785, Raimunda renunciava a tots els drets de llegítima paterna i materna per professar al Monestir de les Monges Religioses de Pedralbes. Al mateix temps, la seva mare i el seu tutor *desitjant al mateix temps que dita Raymunda Argullol Torras de Bages durant sa vida natural tinga de que sufragar lo necessari per sos usos religiosos com correspon a son estat y decencia en obsequi de Deu*

44. L'entrada al convent de les filles suposava el 4,5% de les filles en el segle XVIII i el 13,3% en el segle XIX segons les dades aportades més amunt. Sembla doncs que fou un fenomen que es va concentrar en períodes determinats. A continuació relacionem la família i la generació en què hi ha religioses:

VILAR	1893*	2 religioses		
NOGUER	1671	1 religiosa		
CAVALLER	1771	2 religioses	1829	1 religiosa
PARDÓ	1700	1 religiosa	1748	2 religioses
PALLARES	1820	2 religioses		
TORRAS BAGES	1726	1 religiosa	1780	4 religioses

(*) Aquesta data correspon al moment de la signatura dels capítols matrimonials de l'hereu o germà de les religioses aquí citades.

nostre Señor y per a mes afiansar la sua salut espiritual li prometien donar 40 lliures l'any durant la seva vida natural (Not. Pau RAURES 1785, 2-VIII-1785). Cal preguntar-se si aquest era el cost de tenir una filla al convent o si hi havia més donacions que no hem trobat. A les altres tres filles religioses se'ls deixava la mateixa quantitat.

Comparant el cost de col·locació d'una filla en matrimoni i de les quatre en el convent el resultat és evident:

Filla que es casa	8000 lliures	Redituària al 3%	240 lliures l'any
4 filles monges	40 lliures any x 4		160 lliures any

Com pot veure's costava molt més una filla col·locada en matrimoni que quatre al convent. Amb una altra avantatge: quan les religioses morien s'extingia la pensió anual, en canvi el censal creat per pagar el dot no s'extingia si no es retornava el capital.

No és d'estranyar, doncs, que en determinades conjuntures aquestes famílies optessin per col·locar les filles al convent i davant de les dificultats per reproduir la renda fos una sortida freqüent segons l'estat del patrimoni.

De la mateixa manera que ho observàvem en els hereus, la professió i l'estatus social dels cònjuges variava amb el temps. Jacint és ja ciutadà honrat però en alguns documents apareix com a mercader. Així doncs es casa amb una filla d'un blanquer enriquit i el seu germà aprendrà l'ofici d'adroguer i es casarà amb una filla d'adroguer i l'altra aprendrà l'ofici de paraire. Caldrà esperar a la generació de Fèlix per adonar-se que estem davant de comportaments de petita noblesa: l'hereu era advocat i tenim tres casaments amb metges, dos amb militars, dos amb notaris i un amb un comerciant ⁴⁵. Aquesta última ens indica el canvi que realitzarà la família a les generacions següents.

En efecte, Josep Argullol i Vidal, ciutadà honrat, gestionarà una fàbrica de indians i per això casarà la seva tia amb un soci de l'empresa. Tal vegada aquí es troba la presa de consciència que s'havien de buscar aliances amb les noves fortunes industrials i deixar de costat les rendistes. A principis del segle XIX ens trobarem amb una família la base econòmica de la qual és clarament rendista però que realitza els casaments amb els grans industrials, advocats i hisendats de Manresa. Si en el segle XVIII els marits solien ésser forans, en el segle XIX s'opta per casaments amb l'èlit de Manresa, el que suposa el control dels mecanismes de poder polític i el que podia comportat de poder econòmic⁴⁶. Això no serà

45. Tant els Pallarès com els Padró es comporten exactament igual. Els hereus són advocats primer i militars després i els casaments s'alternen amb ciutadans honorats i militars (TORRAS, J.M.1976 y MIRABET, M.1990: 88). L. PAGAROLA (1984) confirma la mateixa tendència amb la petita noblesa del Baix Camp.

46. Francesc Bohigas i Josep Rosal Esteve foren alcaldes de Manresa en períodes diferents. Els dos estaven casats amb filles Argullol. Manuel Oms i de Prat serà el fundador i president de la Caixa de Manresa (GASOL, 1974: 60) etc.

una solució al creixement dels seus ingressos ja que provenien la major part de la renda de les cases de pagès i peces de terra de regadiu i en el segle XX, malgrat els casaments constants amb industrials, Joaquim Argullol i Vilaesau anirà venent el patrimoni que havia rebut dels seus avantpassats. Tot i així, l'extinció de la família es produirà diluint-se en una altra de les sagues industrials de la ciutat: els Gallifa.

El volum i pagament de dots i llegítimes

En el pagament de dots i llegítimes trobem la principal font de conflictes en les famílies de la petita noblesa. Quan es realitzava el matrimoni el noi aportava al matrimoni el patrimoni familiar si era hereu i la noia aportava el dot normalment en diner. Les dues parts conservaven la propietat del que havien aportat fins a la seva mort. Si la dona moria sense fills, només en podia disposar lliurement d'una part i l'altra part era recuperada per la família d'on havia sortit. El marit prometia a la dona l'escreix que era de la dona però que havia de circular necessàriament a favor dels fills del matrimoni. Aquesta clàusula era molt important perquè condicionarà la posició de la dona: si no es pactava que l'escreix era pels fills, el dot de la dona vídua es veia considerablement augmentat i podia realitzar un matrimoni millor al mateix temps que debilitava la casa on havia residit; si es pactava, el valor matrimonial de la dona disminuïa (una part del dot havia de circular pels fills del matrimoni) i no estimulava el casament de la mare vídua.⁴⁷

En aquest marc la llegítima dels fills es composava de la llegítima paterna, la materna i la part de l'escreix. Aquests dos darrers conceptes corresponia definir-los a la dona. Teòricament quan una filla es casava en el dot hi anaven inclosos tots els drets legítims que li poguessin correspondre, de tal manera que la filla no pogués reclamar res a la seva família d'origen⁴⁸. Una vegada pagat el dot (un altra qüestió es si es complien els terminis acordats per pagar) la filla no tenia

47. Aquesta preocupació per la descapitalització que pot produir-se si es treu el dot de la casa o l'escreix porta a pactar, en el cas de Miquel Cots i Josepa Argullol, que si hi ha fills, Cots no podrà retirar res de la casa i si no n'hi ha podrà retirar el dot i de l'escreix rebria el 3% anual (Not. C. MAS 1817, 8-XI-1817). Quan Margarida Serra es va casar amb Joaquim Argullol i Leon, va aportar 32.000 lliures de dot. L'escreix era de 10.000 lliures però es pactava que no es podrien retirar de la casa Argullol, només es podria rebre el 3% anual durant la seva vida i del dot, si ni havia algun fill, només es podrien retirar 15.000 lliures i de la resta rebre el 3% (Not. C. MAS 1818, fol 641).

48. Algunes vegades la persona que va a casar-se pot tenir béns propis o rebre donacions de tercers, d'aquesta manera la seva aportació al matrimoni es pot incrementar i millorar la seva posició social. Margarida Serra Fareras va aportar 32.000 lliures al matrimoni amb Joaquim Argullol i Leon: 25.000 lliures eren de llegítima paterna, 2000 de llegítima materna i 5.000 eren d'una donació del seu germà Llogari Serra, un ric industrial de Manresa (Not. C. MAS, 1818, fol. 641).

dret a reclamar res si s'havia fet bé. El mateix passava amb les monges que renunciaven a tots els seus drets una vegada havien professat.

Amb els fills mascles el tema era més complex. La situació d'inferioritat respecte les filles portava a desenvolupar estratègies per aconseguir que el patrimoni inicial fos superior a la simple llegítima. Una solució es que estudiessin una carrera o aprenguessin un ofici. Les quantitats gastades formaven part de la llegítima i sovint era difícil calcular quan s'havia invertit. El llegat al fill era l'actiu de conèixer un ofici que proporcionés ingressos de cara al futur. Una altra sortida era l'església. Per accedir a la carrera eclesiàstica calia primer estudiar i després invertir diners en censals per crear un personat o un benefici eclesiàstic i començar a escalar dins de la jerarquia ⁴⁹. D'aquí les dificultats per fixar la llegítima dels nois.

El testament era l'instrument que fixava la llegítima a aquells fills que encara no havien estat dotats. Si el testament era del pare només s'especificava la llegítima paterna i calia veure el llegat de la mare per saber què li havia tocat al final. No hem d'oblidar que a vegades es feien molts testaments durant la vida i que les conjuntures familiars podien canviar i aconsellar una reducció o augment dels llegats⁵⁰. D'aquí que cal prendre amb una certa precaució el que diuen els testaments.

Teòricament els fills cabalers rebien d'aquesta manera el que els corresponia (FERRER ALÒS, 1991b) i es desenvolupaven estratègies per ajudar a incrementar els dots. A vegades eren donacions dels avis als néts o nebots⁵¹ de les quantitats que s'havien reservat. Altres eren llegats procedents de parents propers, sovint capellans o germans solters⁵². Aquesta era una altra de les funcions dels fills que

49. A principis del segle XVIII la família tenia fundats dos beneficis eclesiàstics que solien ser ocupats pels fills de la família. L'any 1696 Jacint Torras de Bages en va fundar un a la Seu de Manresa sota l'advocació de l'Angel Custodi. I l'any 1707 el Rnd. Josep Torras de Bages n'ocupava un altre sota l'advocació de Sant Jaume a la capella del mas Torras de Bages. Veient a qui estava dedicat no ens estranyaria que estigués fundat en el segle XVII per Jaume (generació II).

50. Jacint Torras de Bages feu un testament l'any 1733 en que deixava 600 lliures als cabalers i 2.240 lliures a les filles. L'any 1735 va signar el definitiu: deixava als nois 400 lliures i 800 lliures a les filles. Sabem que el patrimoni passava una etapa difícil i va deixar menys diners a les filles que estaven per casar que els que havia donat a les que ja estaven casades la qual cosa va ocasionar un plet i la corresponent concòrdia (Not. RALLAT, Cap. y conc. 1741-1751, 10-X-1746).

51. Maurici SOLER, pare de Maria la dona de Jacint Torras de Bages, va deixar 30 lliures als seus néts i 40 lliures a les seves nétes (Not. F. SOLER, Test. 1710-1745, 15-II-1713) i Josep Leon i Calsina va deixar 2.000 lliures a cada una de les seves nétes dels béns que s'havia reservat (Not. CASASAYAS, Test. 1804-1807, 9-V-1805).

52. Quan va morir Josep Torras de Bages, beneficiat de la Seu va deixar 50 lliures a la seva neboda Sor Tomasina Torras de Bages, monja en el convent de Sta. Clara i tots els seus béns van passar al seu germà Ramon, també beneficiat a la Seu de Manresa (Not. TOMAS, Test. 1734-1744, 9-XII-1738). Felix Arguillol Torras de Bages, advocat, va morir solter, en els capítols matrimonials de la seva neboda entregava 1000 lliures pel que volgués i pagaria tot el que passés de 2000 lliures de l'aixovar de la núvia (Not. C. MAS, 1817, 8-XI-1817).

no anaven al matrimoni: estalviar llegítimes a l'hereu i ajudar als altres germans a millorar el rebut en forma de llegítima.

¿Quins foren els dots pagats i rebuts per la família Torras de Bages/ Argullol? No és fàcil respondre perquè no hem trobat els capítols de totes les filles que es van casar. Les nostres dades sols poden ésser una aproximació. Ho hem recollit en el quadre 8.

Quadre 8
Dots rebuts i pagats per la família Torras de Bages/Argullol

GENERACIÓ		DOT DONA CASADA AMB L'HEREU	DOT FILLES
III	1a.	?	No hi ha filles
	1712	2a.	
IV	1726	3000 lliures	1125 / 1300 / 1650 lliures
V	1753+/-	(pubilla)	
VI	1790+/-	(pubilla)	6000 lliures + 2000 d'aixovar Monges 40 ll. de vitalici
VII	1818	32000 lliures	12000 lliures + 2000 d'aixovar
VIII	1871	825 lliures (d'aixovar)	6000 lliures + 1000 d'aixovar
IX	1897	11250 lliures + 2812 d'aixovar	

El volum de dots posa de manifest la situació social de la família. Es poden detectar tres grans etapes: a/ fins el 1740 l'ascens social és constant i es nota en l'increment dels dots; tot i així, és Jacint, l'hereu, qui ha de reduir els llegats previstos a les seves filles perquè comencen a detectar-se dificultats perquè l'hereu no conviu amb el seu pare i perquè comencen a aparèixer les limitacions del plantejament rendista. Després de la mort prematura de Fèlix deixarà una vídua i una filla acabada de néixer i la pressió de tots els parents que volen cobrar els seus drets. Hom percep una etapa de dificultats. b/ El casament de la vídua i la seva filla amb els Argullol serà l'inici de la recuperació i resituació social: aportaran diners, interès pels negocis industrials i, a més, dos patrimonis de Calaf. En haver-hi una filla única no es pagaran llegítimes i l'hereu Ramon es casarà amb una altra pubilla que aportarà el patrimoni Leon. El dot de la filla puja fins a les 6000 lliures més 2000 lliures d'aixovar. Tot i així encara practicaran una política d'estalvi de llegítimes col·locant quatre filles al convent. Aquesta etapa que agafa

tota la segona meitat del segle XVIII, recull els seus fruits amb el casament de Joaquim amb Margarida Serra. Aquesta aporta 32.000 lliures, una xifra astronòmica a l'època i les germanes de l'hereu reben 12.000 lliures. Només n'hi ha dues però l'ascens social és notable o la família és molt desitjada pels industrials en ascens. c/ A partir d'aquest moment l'ascens social de la família s'estanca. No es mourà de Manresa, l'hereu es casarà gran i amb una dona jove que no aporta dot (segurament per amor en aquest procés de rebel·lia contra l'hereu que es comença a detectar en el segle XIX). Els conflictes familiars es succeeixen i les filles només reben 6000 lliures i 2000 d'aixovar. S'havia reduït a la meitat en relació amb la generació anterior. Aquesta tendència continuarà durant el segle XX quan es comenci a vendre el patrimoni familiar. Les contradiccions de les opcions rendistes tornaran a sorgir un segle i mig després. Un nou casament entre la filla gran (Roser) i l'hereu d'una saga industrials (els Gallifa) evitava la liquidació definitiva de la família que tornava a canviar de cognom.

En el quadre sobre l'evolució dels dots observem un creixement molt important des de mitjan segle XVIII a la primera meitat del segle XIX que després es trenca. Aquest és un fenomen que s'observa en moltes de les famílies estudiades⁵³. ¿Quina era la raó conjuntural que feia escalar els dots molt per damunt del creixement dels ingressos? És possible que la pressió de comerciants i industrials en el mercat matrimonial de les filles de ciutadans honrats per millorar l'ascens social fos l'element explicatiu d'aquesta pujada conjuntural.

En el sistema hereditari català el dot s'intentava pagar en diners per evitar la degradació patrimonial i hipotecar la reproducció social de futures generacions. Ramon Argullol Serra ho argumentava amb tota claredat en el seu testament si els seus pares no haguessin mantingut unit el patrimoni *estaría tan fraccionado que en lugar del decente dote que ahora consigno, es más que probable que lo recibirais muy menguado* (Not. THOMASA 1885, 24-V-1885). La petita noblesa també va utilitzar aquest plantejament però les dificultats per fer créixer la renda els van portar com hem vist a estratègies d'estalvi com la col·locació dels fills a l'església, la solteria o les filles al convent. Totes elles implicaven pagar menys, però tot sembla indicar que no era suficient i van haver d'afrontar el pagament de dots i concòrdies mitjançant el recurs a l'endeutament. El mecanisme més habitual era recórrer a una institució eclesiàstica per aconseguir diners al 5% abans de 1750 i al 3%, després. Aquestes institucions veien en la petita noblesa un grup social segur pel pagament de les pensions i amb un ampli patrimoni per respondre. La petita noblesa trobava en els censals un finançament econòmic si es compara amb les vendes a carta de gràcia (FERRER ALÒS, 1983a). El que feia

53. R. CONGOST (1990: 225) observa creixements espectaculars en el mateix període i ho interpreta com un desig de les famílies de millorar la seva posició social i reforçar el seu prestigi I. TERRADES (1987:81) observa el mateix fenomen en el Cavaller. En el Vilar, l'any 1821 s'arriba a la xifra màxima pagada en dots (5000 lliures) per començar a disminuir a continuació (BARRERA.1990:418-419).

la família era carregar-se amb una pensió anual en principi més suportable que el pagament d'una suma important de lliures però que a la pràctica suposava reduir la renda anual de la família i l'agreujament general d'aquesta. A aquestes pensions derivades dels dots hem d'afegir-hi els vitalicis de les monges i eclesiàstics regulars.

Els Torras de Bages / Argullol també van recórrer a aquesta opció encara que menys que altres famílies. Jordi Torras de Bages, jesuïta, a la generació III no rebia les 600 lliures de llegítima en efectiu sinó que el seu pare li traspassava dos censals per aquest import (Not. B. FONT, Test. 1679-1693, 10-IX-1680). En aquest cas el pagament de la llegítima era una reducció del capital que produïa renda. La seva mare li deixava 25 lliures anuals mentre visqués i a Ramon, que era dominic, 15 cada any (Not. Dr. J. SALA, Test. 1700-1745, 17-XI-1701). La família es carregava amb un pagament anual de 40 lliures, preferible al pagament del capital necessari per pagar aquesta renda.

L'any 1746 assistim a la resolució d'un plet entre els hereus del patrimoni contra Sor Tomasina Torras de Bages i la seva germanastre Josepa Fàbregas (Not. RALLAT, Cap. i conc. 1741-1751, 10-X-1746). L'acord consistia a pagar 450 lliures a Sor Tomasina i 1125 lliures a Josepa. El que ens interessa ara no és el conflicte sinó com es paguen: la monja va cobrar mitjançant el traspàs de tres censals i Josepa va rebre la meitat en efectiu i l'altra meitat es va convertir en un censal que redituava una pensió de 28 lliures anuals. El pagament suposava disminució de patrimoni i carregar-se amb una pensió anual mentre no es retornés el capital.

Teresa Torras de Bages no va cobrar el dot sencer. Una part (1125 lliures) es van convertir en censal. L'hereu havia de pagar a la seva germana 56 lliures anuals de pensió mentre no es pagués el capital. L'any 1756, els hereus de Teresa van haver de pledejar perquè no rebien la pensió des de l'any 1728 (Not. RALLAT Cap. 1752-1761, 24-V-1756). Finalment esmentem el cas d'Anna Argullol que es va casar l'any 1779 amb Manuel Sabater, ciutadà honrat i notari de Castelló d'Empúries. El dot era de 6000 ll. en efectiu i 2000 per a aixovar (Not. J. TOS, 1779, fol. 77). El mateix any, els Argullol donaven poder a Miquel Comas, parent seu que vivia a la Conca de Tremp, per crear censals fins a 8000 lliures al 3% d'interès (Not. RALLAT, 1779, 8-IV-1779). Aquest dot, igual que les pensions vitalícies de les germanes monges es convertien en una càrrega pel patrimoni⁵⁴.

Aquest recurs a l'endeutament per pagar dots i llegats als fills sembla que era una pràctica habitual entre la petita noblesa. Entre els censals creats a la Seu de Manresa de més de 3000 lliures trobem que Dª Maria d'Amigant i de Farners va crear un censal de 5000 lliures per pagar el dot de la seva germana; Josep d'Amigant i Leonardo, 6000 lliures també pel dot de la seva germana; Joan de

54. A la família Pallarès de Talarn no sols es pagaven els dots mitjançant la creació o traspàs de censals. sinó que algunes filles se'ls pagava mitjançant transferència de terres (MIRABET, 1990: 89-90). D'aquesta manera el patrimoni disminuïa i hipotecava la futura col·locació dels fills i la reproducció social de la família.

Cruïlles Sitjà i de Sarriera, 4000 lliures que eren part del dot de la seva filla; Francesc de Millas y Peguera, 3200 lliures per pagar una llegítima, etc.⁵⁵. De la qual cosa es dedueix que els indicis observats a la família Argullol es corrobora sobradament amb aquests exemples que es refereixen a diverses famílies nobles de Catalunya. Podríem pensar que la petita noblesa especulava amb un crèdit barat i per tant podia no retirar diner líquid d'altres inversions, però tot apunta a que era una manifestació evident de les dificultats de les famílies d'aquest grup social per reproduir els seus ingressos. Era una solució defensiva que carregava la família d'origen de pensions anuals que, de mica en mica, podien anar comprometent el futur.

La conflictivitat familiar

M. MIRABET (1989:89) ja observava en els Pallarès una existència desmesurada de plets entre els membres de la família. La família Torras de Bages / Argullol no n'estan exempts i, per tant, ens limitarem a ressenyar aquells dels que tenim constància⁵⁶.

a) 1746. Sor Tomasina Torras de Bages i la Companyia de Jesús reclamaven que eren els hereus del llegat de Jacint, jesuïta i germà de Tomasina. Aquest havia deixat tots els seus béns al seu nebot Fèlix i als fills descendents mascles. Com que Fèlix només havia tingut una nena, la monja reclamava l'usdefruit de les pensions del capital i els jesuïtes, la propietat. Tot això va acabar en una concòrdia: els Torras de Bages van haver de pagar 450 lliures que es van pagar mitjançant el traspàs de tres censals de la família.

b) En la mateixa demanda Josepa Fàbregas, una filla de la segona dona de Jacint Torras de Bages, es queixava que havia rebut un dot molt petit si es comparava amb les seves germanastres (800 lliures enfront de 2240 lliures). S'argumentava que quan es van dotar les primeres filles la casa podia suportar-ho millor que quan es van haver de dotar les últimes. El conflicte es va acabar amb una concòrdia i pagant 1125 lliures a Josepa (la meitat de les quals es van convertir en un censal) (Not. RALLAT, Cap. 1741-1751, 10-X-1746).

55. Podem trobar molts altres exemples de censals creats per la petita noblesa però no en tots s'especifica el destí que es dona als diners. En un cas o altre, aquest recurs a l'endeutament, encara que fos la forma més barata si ho comparem amb altres mecanismes, posa de manifest les dificultats d'aquest grup social (Llibre Mestre de Censals de la Seu de Manresa, Arxiu Històric de la Seu de Manresa). En una anàlisi de les causes de la creació de censals a partir de les dades d'aquest llibre (FERRER ALÒS, 1986b: 43) s'observa que el grup social que més diner demanava per pagar dots i llegítimes era la petita noblesa (32,3% del capital i 28.571 lliures) i bàsicament s'endeutava per aquest motiu.

56. No vol dir que haguem localitzat tots els conflictes en què es van veure embolicats. És possible que n'hi hagi d'altres que la documentació notarial no ha permès identificar. Tot i així són suficients per adonar-nos de l'alt nivell de conflictivitat.

c) Fèlix, l'hereu no va conviure amb el seu pare sinó en una altra casa. El fet estava previst en els capítols matrimonials però no era el més freqüent. Jacint, el seu pare, havia de passar-li una pensió de 275 lliures anuals i aliments. El pare es queixava que era una quantitat elevada que perjudicava la marxa del patrimoni. Vegi's més amunt la descripció d'aquest conflicte (Not. F. SOLER, Test. 1710-1745, 11-III-1733).

d) M. Ignàsia Pons era la segona dona de Jacint Torras de Bages. L'any 1756 trobem un conflicte entre els hereus de M. Ignàsia i el patrimoni Torras i la seva corresponent concòrdia. Aquells reclamaven 50 lliures anuals que és el que redituava el dot de la seva mare, 25 lliures pels rèdits de l'escreix i 175 lliures de pensió vitalícia que el seu marit li havia deixat. Lògicament la complicada situació hereditària que Maria Ignàsia es va trobar en quedar vídua li aconsellava deixar la casa, però l'hereu no va complir el pactat (Not. RALLAT, Cap. 1752-1761, 16-XI-1756). La concòrdia recollia els interessos entre les dues parts.

e) En aquest cas el conflicte és entre Josep Argullol i Vidal i Antònia Torras de Bages, la pubilla contra Francisco Argullol i Molins de Calaf. Els Argullol de Calaf pretenien cobrar el dot de M. Gràcia Molins que havia mort quan va néixer el seu fill Valentí. Argumentaven que els Argullol de Calaf eren els hereus dels béns de M. Gràcia. Amb l'escreix suposava 3.550 lliures. La disputa va acabar en concòrdia: els Argullol van pagar a Francesc Argullol i Molins 525 lliures i així s'acabava el plet. (Not. RALLAT, Cap. 1772-1782, 29-IX-1773).

f) Un altre conflicte apareix entre Antònia Torras de Bages, la vídua i el Dr. en medicina Josep Oliva i la seva dona Teresa. Antònia estava obligada a pagar 56 lliures anuals a conseqüència de la creació d'un censal de 1.120 lliures per pagar el dot de la seva filla. L'any 1728 es van deixar de pagar les pensions. L'Audiència de Santpedor va fallar a favor de la parella 1176 lliures que corresponien a les pensions endarrerides des de 1728 (Not. RALLAT, cap. 1752-1761, 24-V-1756). Es va signar una concòrdia sobre com es pagaven. La forma de pagament fou el traspàs de censals.

g) El darrer conflicte que coneixem és el que va enfrontar Ramon Argullol i Serra amb el seu pare Joaquim Argullol i Leon. Més amunt ja l'hem descrit. Ramon es va casar als 50 anys amb una dona de 19 que no va aportar gairebé res al matrimoni. El seu pare va intentar desheretar-lo però la justícia el va reconèixer com a hereu davant dels altres germans beneficiaris del darrer testament del seu pare.

Segurament es van produir altres conflictes entre els membres de la família. M. Antònia Torras de Bages, la pubilla, en un dels seus múltiples testaments es queixava de que *las fillas han sofert molt per no cobrar las pensions del dot patern per culpa de qui governa mos bens* (Lligall Argullol, AHCM). Es referia a les filles monges que no cobraven el vitalici pactat. Són indicis que els conflictes no es van reduir als que hem exposat aquí.

Els conflictes hereditaris posen de manifest els punts dèbils del sistema hereditari català: l'enfrontament entre la mare vídua i l'hereu, agreujat si la vídua ho era en segones núpcies i l'enfrontament entre hereu i els seus germans pel cobrament de les lletímities i dots. Aquests problemes eren presents en tots els grups socials però tot indica que a la petita noblesa aquest aspecte té una rellevància més gran pel recurs freqüent a la justícia. La causa darrera d'aquesta situació es troba en la contradictòria situació ja exposada d'una estratègia d'ascens social i un creixement de les rendes que no anava al mateix ritme de les despeses d'aquesta nova situació social. Així mateix, el caràcter rendista dificulta trobar nous capitals per fer créixer aquesta renda.

L'ascens social implicava el pagament de dots elevats. En comptes de pagar en numerari que no es tenia s'optava o bé per traspassar censals a la filla (amb la qual cosa es reduïa la capacitat de produir renda del patrimoni) o bé per convertir el dot en un censal i assumir la pensió anual fins que es pogués fer front al capital. En aquest cas, també es carregava el patrimoni amb una nova càrrega anual i, a més, no es liquidaven els drets dels fills i aquests estaven contínuament pendents de si cobraven o no el que els tocava. Sembla lògic en aquest context de progressiu ofec per les càrregues constants que anaven acumulant-se que la família optés per no fer front als compromisos. D'aquí que el recurs a la justícia fos inevitable i els conflictes familiars sorgissin amb molta freqüència.

Pledejar costava diners fet que podia agreujar encara més la situació per la qual cosa era freqüent el recurs a la concòrdia entre les parts. El pacte suposava renúncia per les dues parts i, per tant, el cabaler havia de reduir les seves previsions davant l'hereu. Així mateix, solien passar molts anys des que es plantejava el conflicte fins que es resolía per la qual cosa la inflació (no comptada mai quan es fixava el que s'havia de pagar) jugava a favor de l'hereu del patrimoni. Teresa, per exemple, cobrava part del seu dot en forma de pensió de censal. Va cobrar la darrera pensió l'any 1728 i el plet familiar no es va acabar fins el 1756. Ningú va considerar el que havien pujat els preus durant aquest període. L'hereu era qui hi sortia guanyant: pagava menys i la inflació jugava al seu favor.

Així doncs, la conflictivitat familiar era deguda, en darrera instància, a la contradicció entre l'ascens social i les dificultats per adaptar la renda a aquest objectiu per la peculiar forma d'actuar econòmicament. Una vegada esclatats, el patrimoni jugava la carta de les concòrdies i dels pagaments endarrerits com una altra de les opcions possibles per reduir el cost de la col·locació dels fills i, en conseqüència, destinar els recursos a finançar el seu nivell social. En aquest marc, els problemes amb els fills eren inevitables.

Conclusió

Hem vist que el grup social que hem anomenat ciutadans honrats té una composició diversa en funció del seu origen: els patricis urbans de Barcelona i altres ciutats; els grans propietaris rurals del nord-est de Catalunya (Girona, Ripollès, Osona, etc.) i els comerciants i artesans de ciutats intermèdies que es van enriquir al llarg dels segles XVII i XVIII. El nostre estudi s'ha centrat en una família d'aquests darrers encara que hem aportat dades d'altres genealogies publicades, fonamentalment del segon grup.

La tesi que hem defensat al llarg del treball es pot resumir dient que l'opció rendista (viure dels ingressos que proporcionaven els arrendaments de propietats i les pensions de censals) té una contradicció: la dificultat per fer créixer de forma constant la renda de tal manera que una part de la mateixa es pugui invertir en noves bases patrimonials que incrementin els ingressos. A tot això cal afegir el desgast que pateix la renda per la seva administració indirecta (frau en el seu pagament per part dels camperols) com per desgast d'alguns actius (les pensions de préstecs a censal es devaluaran de forma progressiva al llarg del segle XVIII per la reducció dels tipus d'interès, la inflació i la vaga de pensions). Aquesta opció rendista ve acompanyada d'un ascens social (pas de mercaders i comerciants a ciutadans honrats i cavallers) que significa més despesa en sumptuositat social. No afirmo que la petita noblesa fos una classe pobre i miserable sinó que intento assenyalar el punt dèbil d'un plantejament rendista: la situació d'ingressos insuficients o de creixement molt lent enfront les noves necessitats.

L'anàlisi de la família d'aquest grup social i les estratègies matrimonials i successòries que es van desenvolupar poden entendre's molt millor si les contemplem a partir d'aquesta tesi. El sistema de transmissió de béns que es fa servir és el dotal, exactament igual que el que fan servir els camperols acomodats. Les formes d'abordar el desgast de la renda que hem assenyalat en aquest grup social són les següents:

a) La vinculació dels patrimonis. Amb això es pretenia forçar el que usufructuava el patrimoni a buscar solucions diferents a la seva venda. És la por que pogués fragmentar-se el patrimoni i, per tant, a la disminució de la renda, el que porta a vincular-lo.

b) Absència de control de la natalitat, per tant, no pot parlar-se de reducció del nombre de fills per reduir el pagament de llegendes. Tot i així es detecta que a cada relleu generacional (d'hereu a hereu) passa un llarg període de temps (34,1 anys a la família que hem considerat). Retardant l'edat de casament de l'hereu, es reduïa el nombre de generacions i de fills a dotar.

c) El casament de l'hereu amb una filla procedent d'un altre grup social (comerciants, industrials) que aspiren a l'ascens social es converteix en una forma d'obtenir liquidesa i refer-se de les dificultats. El comerciant, aquest pagament el fa per entroncar amb famílies d'un prestigi social superior al seu al qual aspira.

Això suposa també una pressió sobre els dots que poden augmentar i crear dificultats a altres membres del mateix grup social si volen mantenir el ritme de creixement per mantenir el seu prestigi social.

d) La freqüència dels casaments hereu/pubilla que suposen una unificació patrimonial. De dues famílies en queda una de més forta en el sentit de millorar el nivell d'ingressos. De fet és la millor forma d'incrementar la base rendista d'una família. Això és possible encara que hi hagi una natalitat alta a cada generació com hem vist. El mecanisme que permet la seva aparició és que els fills mascles no es casen quasi mai (romanen solters o entren a l'església) i les filles es casen amb hereus. Si mor l'hereu sense fills és una filla la que es converteix en pubilla i annexiona el patrimoni al del seu marit que és hereu.

e) L'estalvi de dots es produeix també mitjançant el celibat i l'entrada d'algunes filles al convent que era molt més econòmic com hem vist que dotar una filla per un matrimoni carnal. Al mateix temps, no es pagava el dot en efectiu sinó que es podia pagar mitjançant la creació d'un vitalici a favor de la monja durant la seva vida natural.

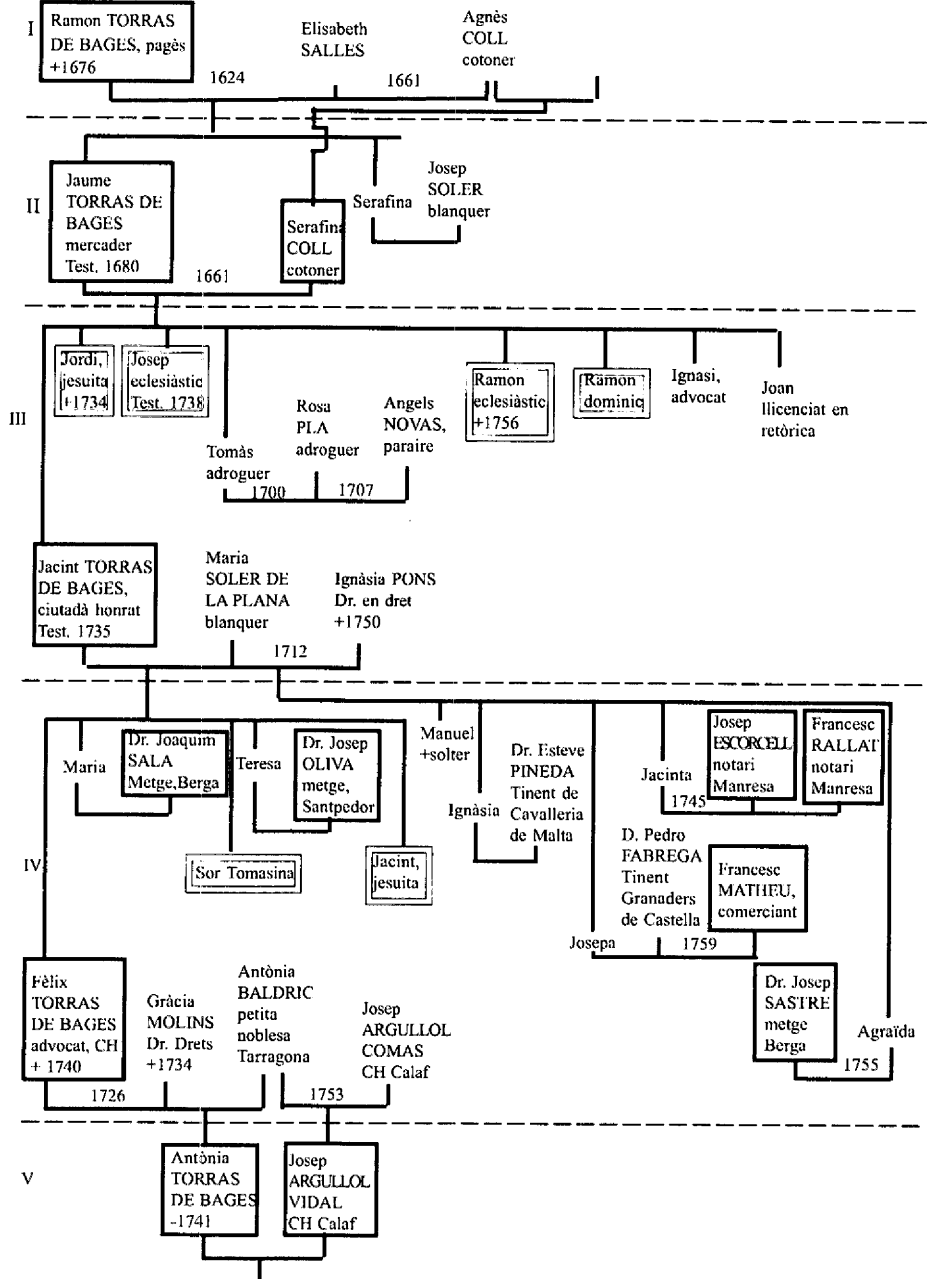
f) Detectem el pagament de molts dots mitjançant el procediment o bé de traspasar censals (amb la qual cosa es traspassava part del patrimoni que generava renda) o bé convertint el dot en un censal i carregant-se de pensions anuals a satisfer. A vegades era la filla la que havia de cobrar anualment de la seva família d'origen i d'altres es creava un censal en alguna institució eclesiàstica. D'una o altra manera es posa en evidència la incapacitat dels patrimonis de generar els recursos per pagar els dots.

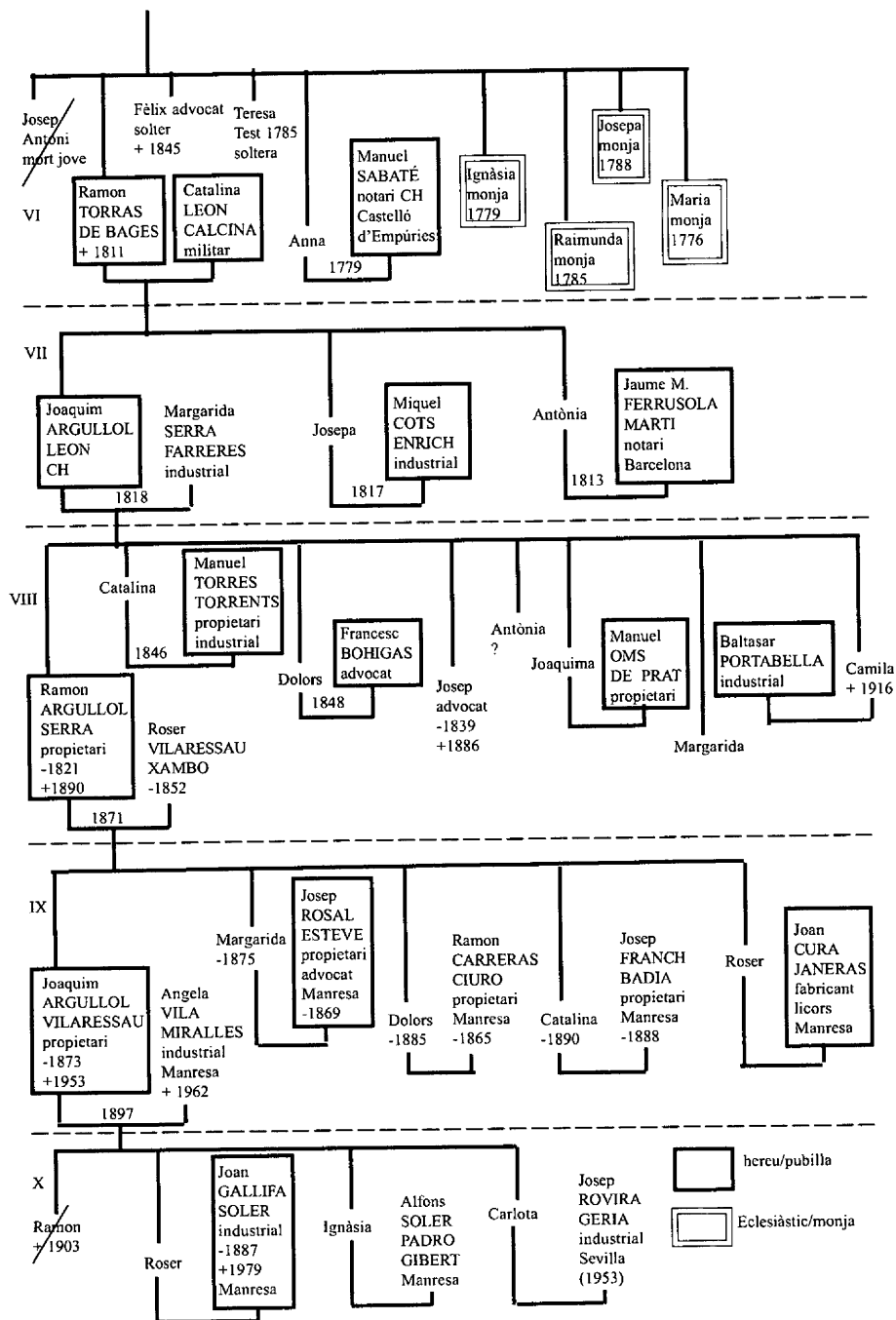
g) Una conseqüència lògica són els plets interposats per membres de la família que no han rebut les pensions anuals. Els plets acaben en concòrdies en les quals es pacta una quantitat que es situa entre la que demanaven les dues parts. La família d'origen sol sortir guanyant (i estalviant pagaments): paga menys i molts anys després que hagués de fer-ho.

La família Torras de Bages / Argullol ha permès mostrar algunes d'aquestes característiques. Tot i així, la dinàmica econòmica de la comarca de Bages, pionera en la industrialització catalana, donava més oportunitats a la família que pot així sobreviure fins el segle XX. A finals del segle XVIII l'hereu va invertir primer, i es va convertir en propietari després, d'una fàbrica d'indianes que fou arrendada al millor postor en el segle XIX. Els casaments tant dels hereus com de les filles es van orientar cap a l'èlit de la ciutat de la qual van formar part, després de dos casaments consecutius hereu/pubilla que van millorar substancialment el patrimoni.

Malgrat això, el comportament de la família va continuar essent rendista. Es en el segle XX, quan la contradicció que hem assenyalat al principi va tornar a posar-se en evidència, que el patrimoni va començar a vendre's. Tres filles, la repartició del que quedava del patrimoni entre elles (les finques més preuades) i els casaments amb industrials de prestigi, foren el punt final.

ARBRE GENEALOGIC DE LA FAMÍLIA TORRAS DE BAGES/ ARGULLOL DE MANRESA (segles XVII-XX)

Referències Bibliogràfiques

- ABADAL, Ramon d' (1968). *La casa Abadal del Pradell*. Vic: Imp. Anglada.
- AMELANG, J.S. (1986). *La formación de una clase dirigente: Barcelona 1490-1714*. Barcelona: Ariel.
- BARRERA, Andrés (1990). *Casa, herencia y familia en la Cataluña rural*. Madrid: Alianza Editorial.
- BOSCH, Mònica (1999). "La formació d'una classe dirigent. Els hisendats de la regió de Girona. L'exemple del patrimoni Carles (1750-1850)". Dins: CONGOST, Rosa; TO, Lluís. *Homes, masos, història. La Catalunya del Nord-est (segles XI-XX)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 365-408.
- BOSCH, Mònica; GIFRÉ, Pere (1998). "Els llibres mestres dels arxius patrimonials. Una font per a l'estudi de les estratègies patrimonials". *Estudis d'Història Agrària*, num. 12, p. 155-182.
- CLAVERO, Bartolomé (1989). *Mayorazgo. Propiedad feudal en Castilla (1369-1836)*. Madrid: Siglo XXI.
- CONGOST, Rosa (1990). *Els propietaris i els altres*. Vic: EUMO.
- CONGOST, Rosa (2000). "De pagesos remences a hisendats rendistes. Les profundes transformacions d'una societat aparentment immòbil", mecanografiat.
- DEL CAMPO JORDÀ, Ferran (2000). *Set segles d'una família empordanesa. Els Jordà de Molins*. Girona: Brau.
- FERNÁNDEZ TRABAL, Josep (1995). *Una família catalana medieval. Els Bell Lloc de Girona (1267-1533)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- FERRER ALÒS, Ll. (1991a). "Familia y grupos sociales en Cataluña en los siglos XVIII y XIX". Dins: CHACON JIMENEZ, F.; HERNANDEZ FRANCO, J.; PEÑAFIEL RAMON, A. *Familia, grupos sociales y mujer en España (s. XV-XIX)*. Murcia: Universidad de Murcia, p. 119-137.
- FERRER ALÒS, Ll. (1996a). "L'ús de la família a la Catalunya Moderna". *Revista d'Etnologia de Catalunya*, num. 8, p. 26-33.
- FERRER ALÒS, Llorenç (1983a). "Censals, vendes a carta de gràcia i endeutament pagès al Bages (s. XVIII)". *Estudis d'Història Agrària*, num. 4, p. 101-128.
- FERRER ALÒS, Llorenç (1983b). "Genealogia de la família Soler i March. Aspectes socio-econòmics". *Miscel·lània d'Estudis Bagencs*, num. 2, p. 31-52.
- FERRER ALÒS, Llorenç (1986a). *Els orígens de la industrialització a la Catalunya Central*. Barcelona: Dalmau Editors.
- FERRER ALÒS, Llorenç (1986b). "L'església com a institució de crèdit: les quotidianes distribucions de la Seu de Manresa". *Recerques*, num. 18, p. 7-46.
- FERRER ALÒS, Llorenç (1987). *Pagesos, rabassaires i industrials a la Catalunya Central (s. XVIII-XIX)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- FERRER ALÒS, Llorenç (1991b). "Familia, iglesia y matrimonio en el campesinado acomodado catalán (s. XVIII-XIX)". *Boletín de la ADEH*, num. 1, p. 27-64.

FERRER ALÒS, Llorenç (1993). "Fratelli al celibato, sorelle al matrimonio. La parte dei cadetti nella riproduzione sociale dei gruppi agiati in Catalogna (secoli XVIII-XIX)". *Quaderni Storici*, num. 83, p. 527-554.

FERRER ALÒS, Llorenç (1994). "L'ús de la família per la burgesia de la Catalunya Central". Dins: PONCE, Santi; FERRER, Llorenç. *Família i canvi social a la Catalunya Contemporània*. Vic: Eumo, p. 15-44.

FERRER ALÒS, Llorenç (1995). "Notas sobre el uso de la familia y la reproducción social". *Boletín de la ADEH*, num. 1, p. 11-27.

FERRER ALÒS, Llorenç (1996b). *Masies i cases senyoriales del Bages*. Manresa: Fundació Caixa de Manresa.

FERRER ALÒS, Llorenç (1998). *La vinya al Bages. Mil anys d'elaboració de vi*. Manresa: Centre d'Estudis del Bages.

FERRER ALÒS, Llorenç; BOSCH PORTELL, Mònica (2001). "Genealogia, família i patrimoni: els Heras d'Adri". Dins: HERAS DE PUIG, Miquel. *Biografia o explicació del arbre geneològic de la descendència de Casa Heras de Adri (1350-1850)*. Girona: CCG Edicions, p. 7-74.

FLUVIÀ, Armand de (1961). "Las categorías nobiliarias y las pruebas de nobleza en el Principado de Cataluña". *Hidalguía*, num. 48, p. 661-668.

GARCÍA ESPUCHE, Albert (1998). *Un siglo decisivo. Barcelona y Catalunya (1550-1640)*. Barcelona: Alianza Editorial.

GASOL, Josep M. (1974). *Caja de Ahorros de Manresa (1863-1973)*. Manresa: Graf. Montaña.

GIRALT, Emili (1986). "Família, afers i patrimoni de Jaume Cortada, mercader de Barcelona, baró de Maldà". *Estudis d'Història Agrària*, num. 6, p. 271-318.

HERAS DE ADRI, Miquel (2001). *Biografia o explicació del arbre geneològic de la descendència de Casa Heras de Adri (1350-1850)*. Girona: CCG Edicions.

IGLESIAS, Josep (1969-1970). *El cens del comte de Floridablanca*. Barcelona: Fundació Salvador Vives i Casajoana.

LLOBET MASACHS, Santiago de (1990). "El matrimoni i les cases pairals de la Selva a l'Antic Règim". *Quaderns de la Selva*, num. 3, p. 69-102.

LLOBET MASACHS, Santiago de (1994). "Les famílies pairals del Bisbat de Girona. Un segle d'evolució (1830-1930)". Dins: PONCE, Santi; FERRER ALÒS, Llorenç. *Família i canvi social a la Catalunya Contemporània*. Vic: Eumo, p. 45-72.

LLOBET MASACHS, Santiago de (2001). *El matrimoni infantil a Europa. Dinàmica i raons d'uns casaments anòmals*. Barcelona: Universitat de Barcelona.

LLOBET MASACHS, Santiago de (1992). *Formació d'una casa pairal: "La Torre Llobet" a Vidreres (s. XII-XX)*. Barcelona: L'autor.

MASPONS CAMARASA, J. (1928). *Monografia de can Maspons de la Vall*. mecanografiat.

MIRABET CUCALA, Magda (1989). *Els Pallarès de Talarn. Petita noblesa rural*. Lleida: Ajuntament de Talarn.

MOLAS RIBALTA, Pere (1977). *Comerç i estructura social a Catalunya i València als segles XVII i XVIII*. Barcelona: Curial.

MORALES ROCA, F.J. (1979-1980). "Privilegios nobiliarios del Principado de Cataluña. Dinastía de Austria. Reinado de Carlos II (1765-1700)". *Hidalguía*, num. 153 / 156-159, p.

MORALES ROCA, F.J. (1983). *Próceres habilitados en las Cortes del Principado de Cataluña, siglo XVII (1599-1713)*. Madrid: Hidalguía.

MORALES ROCA, F.D. (1987). "Registros nobiliarios del Brazo Militar del Principado de Cataluña: el "Libre Vert" del antiguo brazo militar". *Hidalguía*, num. 201 / 204, p. 433-464 // 849-882.

MORALES ROCA, F.D. (1975). "Privilegios nobiliarios del Principado de Cataluña. Dinastía de Borbón (1700-1838)". *Hidalguía*, num. 128, p. 81-96.

MORALES ROCA, F.D. (1976). "Privilegios nobiliarios del Principado de Cataluña. Gobierno intruso de Luís XIII y Luís XIV (1641-1651)". *Hidalguía*, num. 137, p. 673-688.

MUÑOZ, Josep M. (1984). *"Indústria rural i industrialització: Sabadell i Terrassa al segle XVIII"*. Tesi de llicenciatura. Universitat de Barcelona.

OLIVA RICOS, Benet (2002). *La petita noblesa del Maresme. Tres trajectòries: des Bosc, Ferrer i Sala (s. XIV-XVII)*. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana.

OLIVÉ SERRET, Enric (1998). *Els Moragas. Història íntima d'una família de notables (1750-1868)*. Tarragona: Diputació de Tarragona.

OLIVERAS SAMITIER, Josep (1985). *Desenvolupament industrial i evolució urbana de Manresa (1800-1870)*. Manresa: Caixa d'Estalvis de Manresa.

PAGAROLA, Laureà (1985). *Els Gimbernats i el Cambrils del segle XVIII*. Cambrils: Edicions de l'Ajuntament de Cambrils.

PAGAROLA, Laureà de (1984). *L'aristocràcia al Baix Camp. El llinatge Torrell, Folc i Nicolau (1484-1984)*. Reus: Centre de Lectura de Reus.

PLANES ALBETS, Ramon (1983). *"El creixement econòmic del segle XVIII a la Catalunya Interior: aproximació al cas del Solsonès i la seva comarca"*. Tesi de llicenciatura. Universitat de Barcelona.

PONCE, Santi (1994). *"La família Serrabou. Un exemple de reproducció social a Osona"*. Dins: PONCE, Santi; FERRER, Llorenç. *Família i canvi social a la Catalunya contemporània*. Vic: Eumo, p. 125-142.

PUIG SALELLAS, Josep M. (1996). *De remences a rendistes: els Salellas (1322-1935)*. Barcelona: Fundació Noguera.

RIQUER, M. de (1979). *Quinze generacions d'una família catalana*. Barcelona: Planeta.

RIU, Manuel (1962). "Notas documentales sobre la familia baronal de Ancies (linajes Piquer, Ginebrosa y Rovira)". *Documentos y Estudios*, num. p. 107-136.

SANMARTI, Carme (1995). *La pagesia benestant al Bages. El mas Sanmartí*. Manresa: Fundació Caixa de Manresa.

SERRA COMA, Roser (s.d.). *La família Serra (1329-1892)*. Calders: Ed. familiar.

SOLA MORALES, J.M. (1968). "La création de noblesse patricienne par certains Conseils Municipaux de Catalogne". *Recueil de Congrès*, num. p. 67-79.

TELLO, Enric (1986). "La utilització del censal a la Segarra del set-cents: crèdit rural i explotació usurària". *Recerques*, num. 18, p. 47-72.

TERRADAS, Ignasi (1984). *El món històric de les masies*. Barcelona: Curial.

TERRADAS, Ignasi (1987). *El Cavaller de Vidrà. De l'ordre i el desordre conservadors a la muntanya catalana*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

TERRADES, M.E.; GARCIA, M.R. (1987). "Un exemple d'economia familiar a l'època moderna: els Rosselló". Dins: XXXIII Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos, 17/18-X-1987.

TORRAS RIBÉ, Josep M. (1976). *Evolució social i econòmica d'una família catalana de l'Antic Règim: els Padró d'Igualada (1642-1862)*. Barcelona: Fundació Salvador Vives i Casajuana.

TORRAS RIBÉ, Josep M. (1983). *Els municipis catalans de l'Antic Règim (1453-1808)*. Barcelona: Curial.

VIADER GUSTÀ, Fernando (1973). "La casa Noguer de Segueró i el seu llinatge". Dins: D.D.A.A. *Amics de Besalú. II Assemblea d'Estudis del seu comtat*. Olot: Aubert Imp., p. 281-331.

VILA DESPUJOL, Ramon (1988). *Una família burgesa manresana en la Catalunya del segle XIX. Els germans Serra-Farreras (1797-1877)*. Manresa: Caixa d'Estalvis de Manresa.

WRIGLEY, E.A. (1985). *Historia y población*. Barcelona: Crítica.